

Quonia iuris operã daturũ prius nosse oportet unde no-
 men iuris descendat. ff. de iustitia, & iure. l. j. i princ.
 & (vt ait philosophus primo elẽchorũ) qui virtutes vocabu-
 lorũ ignorãt, de facili paralogizãtur, id est decipiuntur. Nisi
 enĩ nomẽ rei scieris, cognitio rerũ perit, secũdũ Isido. Turpe
 etiã videtur patricio, & nobili viro, & causas oranti, ius, in
 quo versatur, ignorare. ff. de ori. iuris. l. 2. §. Seruius autẽ Sul-
 pitius. & de hereti. cũ ex iniuncto. xxxvij. dist. sedulo. Ex
 quib. omnib. habetur, quod nemo debet ignorare scientiam,
 in qua versatur. Quod attẽdẽs legislator Vlpianus dicit, Be-
 ne est, priusquã ad verborũ interpretationem perueniamus,
 pauca de ipsius significatione tituli referre. ff. si certum petat-
 ur. l. 1. Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroq;
 maximẽ frequentantur, necessariũ fore duxi descriptiones,
 & significationes clarius exponere, tã ex summis Azo. &
 Gof. quã aliunde collectorũ propter iuuenes maximẽ iu-
 ris vtriusque alũnos. Et hoc breui, & alphabetico ordine vt
 eo melius memoria cõmendentur & citius inueniãtur, per-
 stringẽdo et cũ allegationib. in locis suis, vt in iure modicũ
 perfecti per ignota minime procedẽtes, his cognitis princi-
 piis, & terminorũ significationib. accessum faciliore habeãt
 ad vtriusque iuris notitiã, quia omniũ habere memoriã, &
 in nullo penitus peccare potius est diuinitatis, quã mortali-
 tatis. C. de vet. iur. enuc. l. 2. §. si quid. autem ver. quia a omniũ.
 Et notat Bern. de resc. c. cũ a deo. in gl. v. de cõfirma. vti. veli-
 nuti. cap. porrecta. inglo. 2. Ideoq. si lectori aliqua vocabula
 occurrerint, quorũ expositio hic nõ inueniatur, de hoc nõ mi-
 retur, quia nec omniũ memoria potuit occurrere.

De litera A.

A Quando facit separationem, & quando includit, & quando excludit, not. Ioan. An. de præb. c. statutum. lib. vj. & Archid. de elect. cap. 1. eodem lib. Et à, & ab, in simili not. Archid. xxxj. distinct. aliter. Et de a, in cap. prout. de dolo, & cont. Et etiam a, & ab, denotat separationem. C. de nup. l. à Caligato, & ibi per Cyn. in gl. iij. l. ordinata ff. de libe. cau. & ff. de duob. re. l. si ex duob. vbi textus cū gl. ff. de actio. emp. l. 3. §. si. Item a, vel ab, est dictio significativa primi termini à quo, sicut dictio vsque, termini ad quē. Hic autē terminus à quo, significat vel inclusive, de quo Bar. in l. patronus. ff. de l. 3. vnde a, vel ab, significat exclusive dicēdo ī statuto A pulsu cāpana, de sero null^o vadat per vicos sub pena tali. Nā hoc statutū intelligitur pulsata campana.

Ideo si quis vadat quādo pulsatur nō incidit in poenā inclusive significat, ibi. A pulsu cāpana de mane quisq; pōt domum exire, quia statuēs sic videtur intellexisse, &c. Et vide plenius de istis dictionibus per Ioannē de Ferra. in sua practica in forma capituli quando testes producuntur ad æternā rei memoriā. Adde hic quā aliquādo hæc præpositio a, ponitur pro sine, vt lege 1. ff. de legatis 3. §. hi quibus & ibi gl. In p. ver. apolides & gl. in l. quidā de cedens. in princ. super verbo, ab gistas. de administrat. tuto. & de

ædili. edict. l. si quis sit fugitiuus §. apud Labeonem, super verbo asylū. Aliquando ponitur causati uē. xxvij. quaest. 2. cōiuges, & cano. cōiūx, &c. sic. §. ex his. Aliquādo pro ex. vt ff. de acquirendo rerū dominio. l. adeo. §. quod si ex vno. & xvj. qu. 3. post quingentos. §. itē si de reb. & can. si sacerdotēs. Aliqñ ponitur pro per. C. ad legē Fab. de plag. lege prima. ibi à quo, id est per quē. & l. seruo legato, §. primo. ff. de legatis j. Aliquādo subauditur à iure, vt ff. de militari. le. milites. ibi malitia, & de negotiis gestis. l. liberto. §. itē ibi sententia, id est, à sententia.

De istis dictionib. a, vel ab, an includat vel excludat, vide Bart. in l. patronus. §. j. in fi. ff. de legatis 3. & an separationē denotēt. Bart. in l. meminisse. ff. de officio proco. & i. l. si ex duob. de duo. reis. ff. Adde, quod præpositio a, exponitur aliquando pro post. leg. 2. §. q. ad magistratus de orig. iur.

De A ante B.

Ab, aliquando ponitur pro contra, vt l. commissa. ff. de publi. ibi ab hæredib. id est, cōtra hæredes, ibi est, ad, nō ab. Aliqñ ponitur pro ob. C. si quis impera. male. l. j. ibi ab iniuria, id est, ob iniuriā, aliqñ p. p. extra de appe. ab eo. q. libro sexto. Et differunt a, & ab, vt his versib. continetur.

Quod facit a facit ab, sed in hoc differre videntur.

Ab cū vocali, reliquis vult à sociari. De ab nō. ff. de aqua quot. & a. si. l.

j. §. astatē & C. de tēp. appell. l. fi. in princ. & lv. dist. c. q. partē. & lxvii. dist. in veteri. xxxv. q. vj. ab isto. xxxvij. dist. c. à. quibusdā. & per Archidia. xxxj. dist. aliter.

Ab, aliqñ denotat separationē, vt est gl. expressa in c. statutu. de præb. in vj. gl. in l. si ex duob. in verbo ab altero. ff. de duob. reis. & i. l. iij. §. si. i. verbo à Brūduſio. ff. de act. emp. & vēdi. Bal. & Alex. de Im. i. l. j. ff. si quis cautio. Ioan. de Im. & Dom. i. c. frequēs, supra gl. in ver. xv. arctatur tēp°. de rest. spol. lib. 6. cum concor. ibid. positus.

Interdū ponitur p post. gl. i. l. nemi nē. C. de decurio. qñq; p sine, veluti cum dicitur ab re, id est sine causa. l. si quis. ad finē. C. de fur.

Abaces erāt repositoria vasorū p̄tio forū. l. heres. §. pe. de le. iij. Alciat. tamē li. Parer. iij. c. ij. legit bases.

Abax, is, siue abac° abaci, tabula est, i qua escaria, & p̄toria vasa collo cāt, q̄ sūt mēse ministerio parata. Iuuc. Lect° erat Cōdro, p̄cula mi nor, vrceoli sex, ornamētū abaci.

Ausonius, Fictilib. famā est cœ nasse Agathoclea regē, Atq. abacos. Samio sepē onerasselutu. Ci. v. Thusc. quæst. Abacus cōplures ornauit auro & argento cælato.

Idem in Verrē, Abaci vasa omnia vt exposita fuerāt sustulit. Sed abacus, id est ab eo quod est arachos Gracē, est inclinatū, quod recte Priscia. li. vij. de octo partib. oratiōis, penultimā genitiui breuiāuit, quod significat prætereā, vasa quædā viliora i quib. pretio siora reponūtur, at aī for Pœni vo cāt, de quib. Iauolēus Iuriscōsul.

tus li. xxxij. Dig. qui est de lega tis tertio. l. heres. §. pe. cui Corin thia vasa iqt legata essēt, abace huic quoq; eorū vasorū collocā dorū causa paratas deberi Tre batius respōdit. Pro quo in codi cib. recētiorib. mēdosē baces, a litera dispūcta legitur. Accursius nō ratione aliqua, sed verisimili tudine ductus capulas esse inter pretatur baces. Quod, cum sit ni hili verbū, interpretamētū quoq; erit inane. Philippus Beroaldus quodā i loco suarū cōmētationū, baseis legit vocē vulgi sequutus. Sed de hoc lege verbū. Corin thia vasa.

Abactor secundum Isid. li. x. etymo. est fur iumētorū vel pecudum, quē vulgō vocamus abigeū. Nā abigeus est qui crimē abigeatus cōmittit, & ppriē ille q̄ pecora alicui° à pascuis, & armētis sub ducit, abigēdi studio, hāc artem exercēs, vt per aliquod signum quod facit ipsa animalia fugiāt, separentur & dispergantur, & ea sic recipiat: scilicet cū pāno ru beo, vel aliās oues quasdā ad nē mora fugādo, vt alius accipiat, & deprædetur. Et est abigeatus cri men capitale. C. de abigeis. l. vni ca. Et maximus orator apud Græcos Demosthenes differentiā ponit inter furem, & abigeū, di cens q̄ ille, qui vnā solā pecudē furripit fur est: & vt fur coerce bitur, sed qui totū gregem sub trahit, abigeus est, & crimine a bigeatus tenebitur. Et sine infri ptione recipit hūmōi criminis ac cusatio, vt d. l. vnica, de abigeis.

Abacto-

Abactores ab oratoribus, & historicis appellantur, quos Iuriconsulti vocant abigeos. Ductum vtrūque nomē à verbo abigo, is, qđ inter alios sensus significat etiā à grege, siue armento pecudē furto subducere, hinc abactores & abigei dicti huiusmodi fures. Quod genus hominum in Hispania maximē inuenitur, dicente Virg. in 3. Geor. Aut impacatos à tergo horrebis Iberos. Quod Seruius interpretatur, abactores, & subdit, nā oēs ferē Hispani qui ijdē sunt & Iberi, acerrimi abactores sunt. Apuleius 7. de asino aureo, Abactore idubitatū cruentūque percussorē criminātes. Ambro. in sermone de hostib. carnalib. nō metuēdis. Armenta diripiet istud dānum abactorem tolerando iā didicit. Sed quemadmodum diximus, à Iuriconsultis potius abigei dicuntur, de quibus titulus est. libr. xlvij. dig. In cuius prima lege Vlp. his verbis scribit, Abigei propriē ij habentur, qui pecora ex pascuis, vel armētis subtrahunt, & quodā modo deprēdantur abigendi studiū quasi artem exercēt oues de gregibus, vel boves de armentis abducentes. Ceterum si quis oues aberrātes aut alias quadrupedes abduxerit, nō erit reus crimine abigeatus, sed potius furti. Est enim abigeatus ipsū abigei crimē, qđ ī Hispania grauius quā alibi gentiū debere puniri Hadrianus Cēsar procōsuli Beticē rescripsit, Abigei, inquit cū durissima nō vbiq̄ sed vbi-

cūque frequētius est id gen^o maleficij. l. j. ff. de abig. Atqui diximus ex autoritate Virgilij & Seruij Hispanos maximē hoc crimine laborare.

Abamita est soror abauī. ff. de grad. l. Iuriconsul. §. auunculus.

Abauia est mater proauī vel proauīæ. ff. de grad. l. iuriconsultus. §. quarto gradu. (Isidorū.)

Abauūculus est frater abauī scđm Abauus est pater proauī vel pauī. Abbas ante benedictionem appellatur abbas: secus in episcopo. ita Fel. in c. eā te. de res. col. v. vers. iij. restringitur, & ibi quē sit differentia inter episcopum & abbatem, vide ibidem Felin.

Abbas habet dignitatem. capit. vt apostolicæ. de priuileg. in vj. & in clem. & si principalis. de res. & ibi dē Card. j. q. imō abbas omnib. pralatis post episcopum debet pręferri. de quo per Felin. in d. cap. meminimus, de accus.

Abbatissa, habet dignitatē. c. indēnitatib. de ele. in vj. in §. verū. & l. generalis. C. de sacrosanc. ecc. Do. de sancto gemi. in c. indemnitatibus Felin. in cap. meminimus. de accus. versic. vltērius quāro.

Abbreuiatura dicitur instrumentū notarj nō extensum. Bar. in l. chirographis i pri. i ij. no. ff. de ad. tu. Abdicatio quid sit, vide l. ij. §. & cū placuisset. ff. de orig. iu. in l. liber homo. de statu ho. & l. pen. de of. præs. & l. abdicatio. C. de pat. po.

Abditas, id est abscoītas. l. vnic. C. de thesau. lib. x.

Abduci, est à veritate separari Item no. quod Abduxisse nō solum is dicitur,

- dicitur qui per vim abduxit, sed etiam qui persuasit alicui vt ab alio discederet. l. itē apud. §. abduxisse de iniur.
- Abeat** sine h. id est recedat. ff. de in diem addic. l. j.
- Abesse** quādoque dicitur qui in iure non est, vt l. iij. §. abesse. ff. de dā. infec. Quādoque qui à tribu nali abest. l. nō tantū. §. senatuscon. de fideicom. liber aliis quōque modis quis abesse intelligitur, vt infra in verbo absens.
- Abesse** nō dicitur res q̄ casualiter abest. Barto. in l. quē sitū. §. fin. ff. de le. iij.
- Abesse** causare publicē dicitur quis quādiu durat officiū, & finito officio quādiu redire potuerit secundum, qualitatem suę personę sã die recessus vsq; ad reditū, si ob cōmodū suū nō absuit. Bar. in l. abesse. ff. qui. ex cau. maio.
- Abhinc** aliquādo ponitur tēporaliter, & respicit futurum tēpus, vt abhinc, id est ab hoc tēpore in antea. C. de sacrosanc. eccl. l. placet.
- Ab hoc**, id est post hac. ff. de orig. iur. l. ij. cum plu.
- Abhorrere** aliquando ponitur pro differre. l. si tibi areæ. §. sed si puerum, de præscrip. verb.
- Abigere** est à se expellere, vel crimē abigere exercere.
- Abigere** partū est per abortionem eicere. l. Cicero. de pœ.
- Abigens** vide Abactor.
- Abicere**, vi spernere, vt in aut. quib^o mo. natu. effie. legi. §. sit igitur.
- Ab intestato**, id est sine testamento institut. de hered. quæ ab intest. dese. in rubro & in nigro.
- Abiudicare & adiudicare** differūt. Nā abiudicare idem est qđ remouere & abdicare, adiudicare autē idē est quod applicare: facit tex. & ibi not. in c. cū venerabilis in ver. quia vero, ibi, eidē episcopo adiudicauimus, de except. & in ca. auditis. in ver. adiudicantes de præscri. & c. cum causa. in ver. adiudicare curauit, de re iud.
- Adiudicatio** proprie habet locū in his, quæ habent causam mixtam id est in cōmunib. iudiciis. l. si quis fundū. §. officio. ff. cōmuni diuid. & l. sed & si res. in princ. ff. de publicia. Aliquādo exponitur adiudicare, id est iudicare ad se spectare, vide Ioan. mon. Archi. & doct. in capitul. Abbate sane. in prin. & ibi Domi. de sancto Gemi. in versi. Nota quod procedit conclusio, cū seq. versic. de re iud. lib. vj. Quādoque ponitur pro cōfirmare, vt in cap. vt quis duas. in fi. de electio. li. vj. & vide Alberic. de Rosa. in suo diction. in ver. adiudicatio.
- Ablatiu^o** casus aliquādo resoluitur in accusatiuam & prepositionē ppter, vt mādato, id est propter ff. mad. l. si mādato. §. si & l. cotē ferro. §. eā rem. de p. ub. Aliquādo in accusatiuam & prepositionem in. vt quiete, id est in quietem, C. de primice. l. j. lib. xij. Itē ablatiui absoluti. in contractib. nō disponunt sed resoluitur in conditionem: patet, quia agi nō pōt, ita not. Bartolus & Baldus in l. prima. C. quādo li. ab empr. discedere. facit l. euiētis agris. ff. de vsur. l. euiēta re. de euiētio. l. acceptis.

acceptis. ad legem Falcidiam. Itē
 in vltimis voluntatib. l. à testato
 re. vbi Bartolus & alij. ff. de cōdi
 tio. & demōstrationibus, nisi ver
 ba referantur ad eum quē testa
 tor potest grauare, lege fideicō
 missa. §. cū esset. vbi plenius Bar
 to. ff. de legatis iij. & ibi latē p Ia
 sonē. Itē adde aliqn̄ q̄ ablatiui
 absoluti nihil iportāt, vt est text.
 in l. ij. §. plane, & si post humis. in
 versicul. sed si extraneū. iūcta gl.
 in verb. filio pcedēte. de vul. & pu
 pil. & l. adoptare. ff. de adoptioni.
 Item adde, q̄ ablatiui absoluti
 faciūt cōditionē expressā, secūdū
 Bar. in l. j. in vlt. col. ff. de condi
 tio. & demonstratio.

Abmatertera est soror abauie. Insti
 tutio. de gradib. §. sexto gradu.

Abnepos est fili⁹ nepotis. (neptis.

Abneptis ē filia pnepotis, vel pro.

Abnoctare significat p totā noctē

habesse. l. illud. de offic. præsid.

Abolitio est accusationis institutē

perceptio, vel absolutio, qua quis

nomen alicuius accusauit, cum,

omni inscriptione, iam facta, in

totum aboletur remissa necessi

tate accusandi, & debet imperra

ri à principe, vel iudice ab illo,

scilicet qui aliquā accusationem

instituerat, & in ea se iscripserat

talis estq̄ citra ifamiā desistere nō

pōt nisi absolutiōē impetrauerit.

Sed quando talis impetrat quod

desistat, & quod illud quod per

accusationem inchoatum erat

deleatur, ritē fit. Est autē duplex

abolitio, scilicet generalis & spe

cialis De generali habetur C. de

abolit. genera. l. vlt. & ff. ad Turp.

& de abol. abolitio. Et per hāc exi
 mitur reus quod nō incidit in
 Turpilianū si nō deferat accusa
 tū. ff. de abol. cri. l. si interuenien
 te. Et si infra triginta dies post
 abolitionē generalē causa pposita
 nō pōt pbari, ad eā reditē nō
 pōt. C. de abolitio. generali. l. 1.

Abominatio appellatur seruitus i
 dolorū, scđm Hierony. in homi
 lia. Largius tñ sumitur in cōmu
 ni vsu loquendi, pro qualibet re
 turpi & abominabili. vnde dī a
 bominatiōe populi, extra de cleri
 zgro. c. tua nos. Vel abominatio
 est Deo eleemosyna facta de ra
 pina, simōia vel vsura. j. q. j. nō est
 putanda. xiiij. qu. v. scriptum est.

Abominationē etiam rectē appel
 labimus quam dicimus excommu
 nicationē, & eum abomina
 tum qui est excommunicatus.
 Sic enim plerumque eum ap
 pellat Alciatus noster.

Abortiuus est puer vel alter foetus
 ante præfinitum tempus natus,
 & ideo sic dicitur quod nō oria
 tur sed aboriatur, & excidatur se
 cundum Isidorum libr. 10. Ety
 mol.

Abpatrus est frater abani, vt insti
 tut. de grad. cog. §. sexto gradu.

Abre, id est sine causa, vt habetur in

l. si quis seruo alieno. C. de fur. &

l. consentaneum. C. quomodo &

quando iud.

Abrogare legi idem est, quod tolle

re siue antiquare, quia à magistra

tu qui eam potestatiē habet, popu

lo interrogato, an velit iubeatq;

eam legem tolli, illo annuente,

antiquatur tolliturque, quemad

modum

modum eodem populo interrogato fuerat promulgata: vnde & lex plerunq; dicitur rogatio. Cic. lib. 2. de legibus: Eas, inquit, tu leges rogabis, quæ nunquam abrogentur. Liuius li. 22. Plebiscitū primus ego antiquo abrogoq; Est itaq; abrogare legē idem qđ derogare. Iuriscōsultus tamē de verborū significatione. l. derogatur. inter vtrūq; verbū nō nihil distare facit: Derogatur, inquit, legi, cū pars detrahitur, abrogatur, quū prorsus tollitur. Adde tu quod abrogatur legi, quū prioris legis infirmandæ causa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari vulgari voce decepti, pro eo qđ esse debet abrogare siue derogare legē, ipsi reuocare dicūt, quū sit reuocare vt autor est Varro de lingua Latina, rursus in cor vocare, hoc est renouare. Iuuenalis de Dominiano, qui legē Iuliam iam obliteratā dormientēque excita uerat, sic inquit: Qui tūc leges reuocaret amaras Omnibus, atq; ipsi Veneri Martique timendas. Virg. primo Ænei. Reuocato à sã guine Teucris, id est, renouato, quippe qui iam propemodum extinctus erat.

Abrogare est destruere vel delere in totum: vnde dicitur lex abrogata quando in toto est sublata vel destructa. Sed derogatur ei quando in parte tollitur vel ei detrahitur. ff. de verborum signi. l. derogatur. Abrogare interdū est ad dēre aliquid, Septē autem de causis aliquid abrogatur, vt not. distinc. 4. c. vlt. §. hæc & si legibus.

Abruptū, id est turpiter acquisitum vel aliter, ff. quar. rerum actio nō da. l. j. §. si manumifero.

Abscissē, id est fixē & determinatē. l. semper. §. demonstratur, de iur. immu.

Absens quis dicitur in iure multis modis, vt tradit Ias. in §. rursus. in pri. insti. de actio. & post eum Alcia. in l. mulieris. §. vlt. & in l. absentem. de verb. signi. de quo videēt proximē in verbo absētia.

Absentia est quintuplex, & quando quis obtētū absentia in integrum restituatur: vide gl. l. fina. ff. de in integ. restit. & Ias. in præalle. §. rursus. Absens autem propriē dicitur qui est extra prouinciam: vt C. de bo. au. tu dic. poss. l. fi. §. vlt. Tamē quādoq; accipitur pro eo qui præses nō est eo loco vbi petiit. ff. de verb. signi. l. absentē. Vnde absens multis capitur modis. Primò ille dicitur absēs, qui alium audire & intelligere nō pōt: sic capitur ibi cū dicitur, stipulatio nō pōt fieri inter absētes. Insti. de in iur. stipu. §. item verborū. Secūdò absens dicitur, qui nō est in eadem prouincia. vt C. de long. tempo. præscript. l. fin. Tertiò absens dicitur vt hic cū dicitur, testiū pductio nō potest fieri parte absente, si velit adesse. Et sic dicitur absēs, q nō videt producere vel iurare testes. l. si aliqn. C. de testi. Quartò absens est qui nō est in domo, seu respectu cui nunciandum est nouum opus. ff. de nouo. ope. nunc. l. de pupillo. §. si quis. Quintò dicitur ille absens, qui faciliter nō pot

potest inueniri, vt quia sicut pre-
sente principali, fideiussor non
potest coueniri: ita absente pot
conueniri. C. de fideiuf. & man.
auth. præsente. Sic etiam accipi-
tur in l. præsens. ff. de procur. vbi
dicitur, Præsens est qui in hortis
est, id est qui faciliter pot inueni-
ri. Sexto absens dicitur qui ad lu-
crandas distributiones materia-
les præsentiariū abest. s. qui non
est in choro hora determinata,
& ita licet sit in ecclesia, tñ extra
chorū, ī certis horis, dicitur absēs.

Absentem esse, aliud est quam ha-
beri pro absēte: Bar. in l. si mari-
tus. §. j. ff. de adult. & quæ absētia
profit, not. Barto. ibid. & quæ ab-
sentiā iuuat absentem aduersus
gesta cōtra eū, Bar. in l. quia ab-
sente. C. de procur.

Absoluere, id est reconciliare x. j.
qu. iij. cap. ad mensā. §. penultim.

Absolui improprie dicitur creditor,
cum sibi soluitur. l. in contraria.
ff. de vsur.

Absoluo, id est, absolutū esse osten-
do. xxiiij. q. j. audiuius. de iure-
iur. c. ij. & glo. in c. ex diligenti, de
simon. quæ exponit absoluius,
id est, absolutum ostendimus.

Absoluta dicuntur lecta & à parti-
bus approbata, vel absoluta sub-
scripta, sic exponitur, insti. de cō-
tr. emp. §. j. & pro hoc C. de fid.
instru. l. contractus.

Absolutè exponitur, id est, ex toto,
extrā de reg. cap. beneficiū. li. vj.
vel absolutè, id est, precise. extrā
de hæreti. ca. contra Christianos
libr. vj. & in auth. vt fratrum filij.
§. j. Aliquando exponitur absolu-

tè. id est, liberè, vt ī auth. de mād.
princip. §. sed neque.

Absolutio differt à reuocatione: nā
absolutio fit a sententia excom-
municationis, suspensionis, vel
interdicti, iuxta formam Eccle-
siaz cum baculo dicendo Psal. Mi-
serere, & De profundis, & fit cum
solēnitate. Sed reuocatio est sen-
tētia verbalis sine solēnitate. E-
tiam absolutio fit si excommu-
nicatio tenuit, & si non tenuit, fit
reuocatio. Item absolutio reddit
quod excommunicatio abstulit,
præterquam fructus quos excō-
municatus iuste perdidit, quia
per absolutionem tales non re-
cuperat, vt in auth. vt cum de ap-
pel. cog. §. generalem. versic. si ve-
rò post hac. Et absolutio ex fal-
sa causa super voto impetrata
non tenet, sed est nulla, vt not. c.
quod super his. de fid. instr. Et li-
cet excommunicatio sit lata ex
falsa causa semper tamen timen-
da est. xj. qu. iij. capi. j. & de offic.
or. ex parte. in glof. Et an pecunia
possit peti vel dari pro absolutio-
ne: vide de simo. ad aures & c. di-
lectus & j. quæst. j. nullus episco-
pus.

Absque est priuatiuum, vt in l. mi-
nus. C. de acquir. poss. & quādo-
q; ponitur exclusiue, & quando-
que inclusiue. no. Arch. de procu-
rato. qui generaliter. lib. vj. Adde
quòd ista dictio negat & maxi-
mè in positionibus & articulis
Bar. in l. inter stipulantem. ff. de
verb. oblig.

Abstinerè hæreditate est idē quod
repudiare hæreditatem, in hoc
tamen

tamen differunt, quòd abstinere pertinet ad suos hæredes, repudiare autè ad extraneos: §. extraneis. vbi gl. Inst. de her. e. qual. & diff.

De A ante C.

Ac, aliquando ponitur pro id est, vt C. de sacrosan. eccl. l. decernimus, in princ. Aliquando ponitur copulatiuè. C. de summa Trinit. leg. nullus. in fine. Aliquando similitudinariè, in clem. j. de iudi. inst. quib. non est per. §. ex hoc. in fine & ff. de acquiren. re. dom. l. qua ratione. §. literæ. Aliquãdo adiicitur, & tamen pro nihilo ponitur, inst. de tute. §. tutores autem. ibi, vim ac potestatem, id est violentam potestatem.

Acapna ligna dicuntur quæ sũt i furno, aut ad solè exiccata, ita vt cũ focus admoueatũr, nõ fumigent, dicta ab a, particula priuatiua, & capnos quod interpretatur fumus, quasi sine fumo. Apud Martiale in distichis, lemma est ligna acapna, & Straboni li. 9. mellis quoddã genus acapnistõ appellatũ, quod ita purgatũ sit, vt nõ sapiat fumũ. Vlpia. li. xxxij. dig. qui est de legatis tertius. l. ligni. §. vl. Sed & Titiones, inquit Iuriscõsultus, & alia ligna cocta ne fumũ faciãt, acapna volens significare. Ant. Nebr.

Acceptare est frequenter accipere, vel per acceptilatiõem liberare. ff. de pact. l. tale. §. post diuisionem.

Acceptilatio est liberatio per mutuã interrogatiõem qua vtriusq; cõtingit ab eodẽ nexu a bolutio

id est dissolutio. ff. eo. ti. le. j. Vnde acceptũ fero acceptũ tuli, acceptilatũ verbũ cõpositũ, à quo venit acceptilatio, id est, imaginaria solutio, quæ simulat debitorẽ suũ sibi soluisse quod nõ soluit, idq; facit aũo remittẽdi, quia illa verba dicẽdo quicquid tibi per stipulationẽ pmissũ, vel ex stipulatu debui, habesne acceptũ? & tu respõdeas, habeo, acceptumq; fero, quasi dicas, perinde habeo ac si accepissẽ à te per verã solutiõem. Et sic sicut vera solutiõem liberat, esses ita hac acceptilatiõem liberaris, vt C. eo. ti. l. j. i gl. 2. Itẽ acceptilatio differt ab apocha. l. si acceptolatum, eod. titul. de accep.

Accepto ferri. i. approbari. C. de sus. & arca. l. securitates. li. x.

Accersitus est collectus vocatus vel circa se situs. l. xij. dist. quia igitur. xij. q. ij. quàm præposterum.

Accessio dicitur aliquid adiacens alteri vel oẽ id quod est accessoriũ & necessariũ principali, vt capistrũ equo, vel vestis seruo, vt ff. de po. l. i. §. quæ depositis: Si enĩ seruũ emeris, vestẽ in qua traditur acquiris, et si de ea mẽtio nõ sit facta.

Accessoriũ idẽ est quod accessio, & sequitur naturã sui principalis inst. de re. diui. §. si tũ alienã. ff. si quis cau. l. si eum. §. q. iniuriarũ. & in regula accessoriũ de reg. iu. li. vj. Et quã accessoriũ venit officio iudicis mercenariõ, tũc sublato principali tollit & accessoriũ. C. de po. l. 4. Secus quã accessoriũ venit officio iudicis nobili. ff. de cõd. ind. l. si. §. Lucius. in gl. aliãs regulariter nõ tenet accessorium

vb̄i nō tenet principale. l. cū principalis. de regu. iuris. nisi diuersā habeāt rationē, vt ibi tradit Dec. de qua regula latissimē Din. in d. c. accessoriū. vbi vidēdū.

Accidere interdū significat mori. l. in vulgari §. si. de ver. sign.

Accipere aliquando capitur pro. re. cipere, vt in auth. de dep. & den. circa princ.

Aliqn̄ accipere expōit id est retinere ibi, Nolite timere accipere Mariā cōiugē tuā. 27. q. 2. priusquā. Accipere vel recipere dī q̄s verē vel itēptatiue, vt no. in gl. l. postulāte in fi. ff. ad Trebel.

Accipere nō inducit dominij trāstionē de necessitate Bar. i. l. naturalis. §. & si quidē ff. de p̄se. verb.

Accipere & capere differūt. Nā q̄ caput rē suā facit, sed q̄ accipit nō facit suā. Et qualiter itelligat hoc verbū accipit, vide de acq̄redo rē rū dominio. l. i. laqueū. in gl. i. & ij. & ff. de fur. leg. qui vas. in gl. ij. Aliquando accipere ponitur pro intelligere & cognoscere. §. cumque. in proce. Insti.

Accipere iudicium pro litē cōtestari. l. is qui. de rei vendicatione.

Accipiat positum in substitutione est verbū directum. Bar. in l. Centurio. ff. de vulga. & pupil. substi.

Accola est qui colit terram non propriam, vnde, Accola nō propriam propriam colit incola terrā. Et dicitur ab ad, & colo, quasi qui adueniens colit terram.

Accommodare apud Iusti. §. pe. in proce. instituit. est tribuere. Gordianus in l. si qua. C. fam. et cis. posuit pro impartire atque in-

terponere.

Accommodē, id est multū commode. de elect. vbi periculum. li. 6.

Accrescat, hoc verbum inducit fidei commissum Bart. l. codicillis. de vsufu. leg. per illum tex.

Accumbere pro iacere. l. hęc verba. §. subdiūctiuorū. de verb. sig.

Accuratē, id est diligenter, studio sē curialiter, vel compositē.

Accusator est ille qui aliquem coram iudice accusat, & criminalē sibi mouet quzstionem. Et dicitur accusator, quasi causator. quia ad causam vocat eumque appellat, vt in ca. forus. de ver. sig. post mediam.

Accusare iure mariti est in accusando, certa habere specialia, de quib in li. iure mariti, & in l. quāuis C. de adul.

Accephalus, id est, sine capite, ab a, q̄ est sine, & cephas caput, xcij. dif. nulla. in aut. de appel. §. generalē.

Acetum nō cōtinetur appellatione vini ff. de vi. & oleo leg. l. si quis vinum Bar. in l. j. de erogatio. mili. anno. li. xij. C.

Accinacium vinum est quod ex vuarum folliculis aqua addita diffunditur. Greci deuteroniō, id est secūdariū: Latini, tum loram, tū loren, appellant. Varro in primo de re rustica: Acinorū, inquit, folliculi in dolia cōiiciūtur, eoq; aqua additur, eaque vocatur lora, quod lora acina ac pro vino datur operariis hyeme. Nonius quoq; Marcellus Loram, inquit dicebāt in vindemia cum expresissent mustum ex acinis, & folliculos in dolum coniecissent.

plinius li: 30. Quæ Græci deute-
ria appellant. Cato & nos loreã
Scriptit aut id Cato in lib. de re
rustica, dicēs: Lorea erit familiæ
quod bibat. Vlp. libr. xxxij. dig.
titu. de vino & triti. lega. l. Siquis.
Vinū, inquit, acinacium planè vi-
no non continebitur. Accursi-
us acinaticū pro acinacio legit
interpretaturque esse viam ad
vsum comparatū. Quid verò per
tale vinum ipse intelligat, ego nō
video. Nam si vinum quod est ad
vsum cōparatum, vinū est, quid
ineptius dici potest, quàm appel-
latione vini vinum cōtineri? At-
qui Iurisconsultus aliud prospici-
ebat, quod poterat in dubitati-
onem venire, an scilicet, lota siue
lorea, vinū illud secūdariū q̄ ex
vuarum acinis expresso musto
atq̄ addita aqua maceratis con-
ficitur, appellatione vini con-
tineatur, quum præsertim ma-
ior pars aque sit in eo permixta.

Ant. Nebr.

Ancinaticū vinū appellatur vinum
secūdariū, hoc est quod ex vuis
exp̄sso musto additaq̄ aqua ma-
ceratis cōficit. l. si quis vinū, de vi-
tri. & ol. lega.

Acolythi Græcè dicuntur cerose-
rarij, vel accēdentes Latine: à de-
portādis cereis q̄n legēdū est E-
uāgeliū aut sacrificiū offerēdū:
vt inqt̄ ex. i. c. clericos. ad fi. xx. di.

Acōitū. Ipecies venenit. l. eiusdē. §.
alio. ad leg. Cor. de fica. l. iij. §.
pē. ff. de peri. & commo. rei vend.
Aconitū, veneni genus q̄dā est
celebratissimū, dictum ab acone
quod interpretatur cos, quoniā,

vt inquit Ouidius ea herba exco-
tibus colligitur, ait namque lib.
septimo Metamorph. Quæ quia
nascūt. dura viuacia caute, Agre-
stes aconita vocant. Idē libro pri-
mo: Lutida terribiles miscēt aco-
nita noueræ. Iuuenalis. Sed nul-
lis acōita bibūt Fictilib. A Græ-
cis quoque pardaliāches, sic di-
ctum, quod pātheras enecat. Sed
quod ferè ignoratur quæ sit ea
herba, aconitum vulgò pro quo
cūque veneno accipitur. Marcel-
lus lib. xlviij. dig. titu. ad legem
Cornel. de sicariis & veneficiis. l.
eiusdē, Si quis iquit, temerè ci-
cutā & salamandram & aconitū
piryocāpas & buḡsti dederit, &c.

Ant. Nebr.

Acor & mucor sunt vitia vini, &
panis quando mucescit.

Acrimonia est propriè acerbitas,
sed secundum legistas est pœ-
na quæ infligitur sacrilegis, si-
cut incarceration, vel exiliū, vel
delegatio. C. de sacrosāct. Eccles.
l. placet. quæ est canonizata. xvj.
quæstio. cap. placet. sub §. noua
vbi etiam dicitur de hoc.

Acta dicūt publicæ scripturæ ne-
gotiorū quæ in iudicio agūtur,
ordinē eorū, modū & figurā cō-
rinentes. Vel etiā sunt processus
siue gesta curiæ. gloss in l. acta de
re iudic. & cap. quoniā cōtra. de
prob. Sunt autem acta triplicia.
Nā quædā sunt acta iudicij ordi-
natiua, quæ valent ad ordinatio-
nem iudicij: vt test libelli oblatio,
litis cōtestatio. Quædā valēt ad
veritatis indagationem, & dicū-
tur indagatiua veritatis, vt depo-
sitiuo

stio testiū, editio instrumētōrū & cōfessio partium. Et quædā litis decisiva, quæ valēt ad decisionem causæ. Itē acta etiā quando que dicimus locum in quo residet iudex, instructus de causa cognoscēda, vbi acta deteguntur, vt quilibet factū suum audiat seu videat, & suū consequatur meritū qui locus aliter etiam ius appellatur, de iusti. & iure, l. pe. §. fin. Porro acta & gesta quæadmodū distēt, ostēd. Iurisc. in l. Labeo. de verb. sign.

Actio significat tripliciter, strictè latè & latissimè. Strictè significat ius procedendi quod oritur ex obligatione. Latè significat dū significat iurisdictionē iudicis, & ita nedū significat personales sed etiā reales actiones. Latissimè cum etiam significat officium iudicis, & hoc modo querela in officio. test. dicitur. actio. ff. de l. j. l. cū filius. in princ. facit l. actionis verbo de verb. signi. & l. actionis verbo. ff. de actio. & obli. Et hoc verbū actio, significat bene simul ius & factū, nec est incōueniens.

Actio ergo significat officium, id est ius persequendi, licet officium sit facti & ponatur differētia inter iurisdictionē & officium. Est enim actio ius persequendi in iudicio quod sibi debetur. inst. de actio. in princ. Et addūt quidam quod suū est, vel alienum; ita, vt illa definitio includat omnem actionē tā in rē quā in personā, sed illa definitio premissa solum cōprehendit actionē personalem, illud autem quod tuum est, tibi non

debetur. Si verò quod nō tuum est & quicquid est in iudicio debet includi diuersimodè quod petitur & cōcluditur in actione reali & personali, quia in personali, peto mihi debitum, aliquid vt meū, Quare hoc. verbum actio sumitur aliter & vt præmissū est. Et nota q̄ hoc verbum debetur, quādoq̄ largè sumitur, vt cū dicitur quicquid in iudicio tibi debetur, i. rē quā petis vt rem tuā siue rei vendicatione, actione cōmodati, siue de positi secundū Azonē in Sum. ti. de edē. circa principū Olim dicebatur actio cōceptio verborū formata à magistratibus. l. ij. §. deinde ex his. ff. de orig. iur. Vnde dicebatur formula vulgaris. ff. de sur. l. si seruus nauem, Hodie autem fit sine impetratione & cōceptione verborum solenniū. C. de forma. & impe. acti. subla. p. totū. Nec hodie ē aliqua differentia inter interdicta, & actiones cū interdicitū nihil aliud fit quā actio pretoria. Dicitur ergo actio ius civile vel pratorium, quo debitū in iudicio à te exigere possum, vel petere tē mihi restitui scđm Azonē, & Gof. & facit. de iud. c. delicti actio. Est autē de iure ciuil. insti de iur. natu. gē. & ci. §. ius autē. Et scđm canones actio dicitur causa. c. forus de ver. sig. Et secundū leges actio debet poni i causa: quia nemo sine actione experitur. ff. de ne. ge. si pupilli. i. si. ca. examinata, de iud. prohibentur tamen attentius nimis subtiles actionū intētionēs vt in c. dilecti. de iudic.

Adde quòd actionis verbum modo sumitur generaliter, modo specialiter. Generaliter quidè accipitur pro omni actione, siue sit in rem, siue in personā. Specialiter, pro actione personali tantū l. pecuniaz verbū. parag. actionis. de ver. sig. Accipit, & multis aliis modis, quos annotauit gl. 2. Initi. de actio. in prin.

Actio ad exhibendum datur contra possessorem, vel aduersus eū qui dolo malo possidet, vt rem exhibeat, id est in publicum deducat vt fiat aduersario copia vendicādi, secundum Azo. in lum. tit. ad exhi. in prin. Nam exhibere est rē in publicum deducere, & vidēdā tangendāque, & apprehēdendā rei facultatem præbere, & ostendere, vt aduersarius copiam habeat rem suā esse contendendi, vt cū quis dicit, hæc est res mea, quia tacta seu visa ab eo sibi sua videtur, vt ff. ad exhibendum. l. 2. cum ibino Et si erit instrumētum res ipsa exhibenda, debet fieri facultas legendi, & etiā describendi ff. quemadmodum testa. ape. l. j. & ij. §. inspectio. Et sic exhibere dicit proprie quasi extra secretū habere, & secundum Placētīnū, quasi extra se habere.

Actio arborū furtim cæsarū habet condēnationem aduersus eum qui arbores furtim cædit, in scio & inuito domino. Et competit contra ipsum damnū dantem ad duplū damni dati, in quo casu etiam cōpetit huic actio legis Aquiliæ, ita tamen, vt deducere possit in condēnatione, &

actor consecutus est altera actione, vt ff. arborum furtim cæsarū l. j. & appellatione arborum etiā vites continētur ff. de arb. cæd. parag. arboris. Itē continet hædera, quæ improprie dicitur arbor ex interpretatione, & plerūq; arboribus. hæret. ff. arborū furtim cæsarum. l. vitem. & in gl. etiam. & arundo non male dicitur arbor, & idem de Salicis, quādo iam radices immisit, vt eadem l. vitera. iuncta glossa.

Actio caluisiana est per quam reuocantur ea quæ in fraudem creditorum patroni, libertus alienauit ff. de iure patro. l. si libertus.

Actio comodati est triplex, scilicet, directa, utilis, & contraria: directa competit ei qui rem aliquā commodauit contra commodatarium ad repetēdum ipsam rem vt ei res & eius accessiōes restituantur factis, & expleto vsu propter quem commodatum est. ff. comoda. l. 1. secundum Placen.

Actio comodati contraria ei competit, qui commodatum accepit, in eum qui commodauit ad impenfas in re cōmodata factas, veluti si xgrū seruū carauit. Sed quod nomine cibariotum impendit, non repetit. ff. de commo. l. in reb⁹. §. possunt. cum parag. sequenti. Actio comodati utilis secundum Placentium competit vbi non est verè commodatum sed interpretatiue, vt si amicus ex confidentia rē amici ex propria auctoritate accipit Et pone melius exemplum per l. 1. parag. si cū l. 2. & 3. in principio ff. cōmodat. iōctA

Actio cōmuni diuidendo inter eos dat qui sine societate nec ex causa h̄reditaria aliquid commune habent, vt id diuidatur: secundum Placent. & Azonem Item si ex contractu societatis res illa sit cōmunis, habet locū hęc actio ff. cōi diuid. l. 2. Et de ista actione. no. ff. de iudiciis. l. in tribus:

Actio conducti competit ei, qui conduxit à locatore rem fundum, vel prædium, vel domum, & competit ei ad hoc quod liceat sibi inhabitare, vel in vsu habere rem conductam, etiam competit contra locatorem si aliquis expensas vtilis vel necessarias ibi fecerit.

Actio cōfessoria est q̄ cōpetit ei, qui dicit se habere i^{us} vel seruitutem p̄fundū vicini eūdi vel agēdi vel alius ædes suas leuādi, vel quam cunque aliam seruitutem in re ipsius, etiam inuito eo. Hęc autem actio in rem dicitur, vel realis, quia rem tuam corporalem, scilicet, ius eūdi per fundum petis, quamuis ipsa seruitus sit incorporealis. vt ff. si seru. v̄dic. l. 2. in princ. Et dicitur confessoria, quia verbis affirmatiuis constituitur, & eius contraria verbis negatiuis proponitur, quæ dicitur actio negatoria, secundum Placent. ff. si seru. vendic. l. si quando, parag. cum in domo, & ibi not. Vnde actio negatoria competit ei, qui dicit aliquem non habere ius, vel seruitutem ad aliquid quod facere volebat alter, & ipsum per hanc actionem prohibet, vt quando dominus fundi in

tendat aduersus te solitum ire per fundum suum dicens, Non est tibi ius ire per fundum meum & hęc actio similiter in rem dicitur, quia dominus fundi vendicat libertatem dum ipsam intendit verbis negatiuis, dicens quod alter non habet ius eūdi vel agendi per fundum suum, nec alius ædificandi ædes, ne luminibus suis noceat, & sic per hanc dominus fundi ad hoc agit, vt fundus suus declaretur liber, & alter desistat, & prohibeatur ne eum de cætero inquietet. ff. si seru. vend. l. 2. & l. loci corpus, parag. competit & inst. de actio. parag. æque. versic. contra. Et actio non cōpetit de dominio, sed de iure prædiorum, sicut & confessoria, vt in præalleg. l. 2. in princ. Et licet secundum Placent. dicatur, quod negatoria, quia verbis negatiuis intentatur, tñ contrariū no. in l. 2. & di. versic. contra supra alle. Nam quælibet earum, scilicet, actio confessoria, & negatoria potest dari per verba affirmatiua, & etiam per negatiua Non ergo sumunt differentiam per formam verborum, sed differunt ratione materiæ. Inde breuiter cōcludendo, siue per affirmationem siue per negationem dentur, tamen in hoc differunt, quia confessoria dat ad tuēdā sibi seruitutē debitā, & negatoria dat ad tuēdā sibi libertatē suam. Et notat doctō. exempla in quibus confessoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis, in cā. cum ecclesia futrina, de cat.

sa pos. & propriet. vbi bona glos. de his. extra de iud. in cap. examinata. & in d. l. 2. ff. si seru. v. edic.

Actio criminalis dicitur ex qua pœna fisco est applicanda, licet pecuniaria sit, glos. & Bart. in l. 3. in principio. ff. de sepulch. viola.

Actio datiuā, quæ, require infra in versicul. actionum xiiij. species.

Actio depositi est duplex, scilicet directa, & contraria. Actio depositi directa competit deposite ad repetendum depositum, & accessiones eius, & competit in sim plum, nisi fortè res sint ob incendiū, ruina, naufragio, tumultu, depositæ. Hoc enim casu qui depositum sic receperit, & inficietur, & de hoc conuincatur in duplo condemnabitur, hæc probantur. digesti depositi. lege primo. parag. ait prætor. Sed actio depositi contraria competit penes quem res deposita est ad petendum impensas si quas circa re depositam impenderit, & si las repetit, vel damnum datum per seruum depositum, secundū, Placen. De illa contraria actione habetur. ff. de positi. l. apud. in prin. & l. actione.

Actio de apposito, vel suspensio quæ iter est vulgo, cuius casus nocere poterit. datur aduersus eū qui in subgrunda vel pro recto habet id appositum vel suspensum quod nocere potuit. cuius cōdēnatio est decē solidorū. ff. de his quod dei. vel effu. l. si vero. §. ait prætor.

Actio de constituta pecunia cōpetit aduersus eum qui sine stipulatione constituit pro se vel pro alio

soluere. C. de consti. pecunia. l. 2. Nam cōstituere large dici posset quilibet qui pro alio se obligat, sed C. de constitu. pec. constituere ponitur pro eo tantū qui quod alius debet, se soluturum constituit. Nec distinguitur ex qua causa quis debeat, certa, vel incerta, ciuili vel honoraria: dum tamen efficaciter debitum potuerit peti, & exigi vel saltem solutum retineri, vt quia tantum naturale erat debitum.

Actio de dolo cōpetit mihi quā dānū dolo malo a quouis est mihi datū, vel si quis aduersus me verteret dolo cōsulēdo vel malitiose negotia mea administrādo, nec super est aliqua alia actio qua possi ex petiri. ff. de dolo. l. 1. §. verba. sed nō datur nisi duos anteos excedat. l. si oleū. parag. si iunet al. seq. ff. de dol. ma. Hæc autē nō datur liberis contra parentes. Ratio, quia odiosa est, & in ea cōdēnatus, infamis efficitur. Nec datur liberis contra patronos, nec humili aduersus eū quod dignitate excellit, nec plebeio aduersus cōsularē receptæ auctoritatis, nec luxurioso vel prodigo, aduersus hominē vitæ emēdatoris. Datur tamē hæc actio in factum cōtra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei: & verbis sic temperandis in conceptione libelli in qua nulla est faciēda mentio doli, hæc probantur. ff. de dolo. l. si oleum. parag. finali cum l. sequenti.

Actio de dolo, & furto eorum qui sunt in ministerio cauponum, stabulariorum, vel nauæ exercitiū, datur

datur aduersus caupones, stabularios, & nautas: qui quando officio malorum hominum vtuntur in duplum tenentur, cum dolus vel factum commissum est in his reb. quas saluas fore receperunt. ff. naut. cau. stab. l. 1. & infra, actio in factum.

Actio de effusis, & eiectis datur aduersum eum ex cuius habitatione vel habitaculo aliquid effusum vel eiectum est contra iter publicum, vnde damnum datum alicui transeunti restaurandum est in duplum, & si liber homo inde periisse dicatur in quinquaginta aureos hæc actio datur. Si verò viuat, nocitumque ei esse dicetur: datur ob eam rem quantum videtur iudici ex bono & æquo: cōpensatis impensis factis, & operibus quib⁹ est cariturus inutiliter. ff. de his qui deiec. vel effud. leg. j. in prin.

Actio de in rem verso datur aduersus Dominum, vel patrem: si seruus, vel filius pecuniam in rem patris vel Domini impendit quā mutuo accepit. ff. de in rem verso l. j. in princ.

Actio de pauperie competit aduersus eum cuius animal dampnum dedit contra naturam sui generis, verbi gratia, si equus non ex loci angustia vel non instigatus calcē percutiat: vel bos cornū petat ex naturali feritate. Secus tamē si instigatus vel ex loci angustia dampnum dederit. In huiusmodi actionis condemnatione, venit dāni dati resarcitio: aut in solutione venit ex lege duode

cim tab. noxæ deditio. Dominus enim noxali iudicio sui nomine conuentus: seruū actori noxæ dedendo liberat: insti. de noxā. actio. §. j. & si animalia noxæ deditur proficiūt reo ad liberationē. Inst. si quad. paup. fec. dic. Et vtrū malit aut soluendo damnum suffferat: aut aliud pro noxa det animal hoc, si per eum stat. Et probatur hæc ff. si quadr. paup. fec. dic. l. j. in prin. & instit. eo. tit. §. j. Et noxiā significat delictū sed delinquens vocatur noxa. insti. de noxa. in gl. super verbo noxia. Vnde versus.

Noxia delictum, delinquens
noxā vocatur.

Et tamē sæpe vnum pro reliquo accipitur. vt ibidem dicitur.

Actio de peculio, vel peculio tenus competit ei, qui cum filio familiaris, vel seruo peculium habentibus contraxit. ff. quod cum eo. l. j. cum seq. Quæ post mortem filij, vel serui est annalis necnon post emancipationem, manumissionem, vel alienationē. ff. quando actio de pen. est annalis. l. j. §. quando. vbi dicitur, Quando filius vel seruus in potestate est: de peculio actio perpetua est, post mortem autem eius, vel postquā emancipatus, manumissus, alienatusue fuerit, temporalis esse incipit. j. annalis: & competit hæc actio aduersus Dominum vel patrem, vt not. ff. de pec. l. j. §. verba.

Actio de rationibus distrahendis datur pupillo ad impugnandū rationē a tutore redditā, q̄ forte res aliquas pupilli abstulit, nec illas

in l. bro rationum descripsit, Dicta ex eo quod rationis redditio per tutorem facta, distraheda id est dilanianda & inscidenda veniat per eiusmodi actionem. l. j. de tut. & ratio. distrahen.

Actio de rebus ecclesiasticis venditis custodibus earum datur adversus eos qui factas res emerūt circa formam. nulla eis actione relicta contra sacrosanctas ecclesias de pretio quod dederunt repetendo. Hæc actio datur in factum cum res in aliā rem est mutata, vt cum ex phiala factus est scyphus. Si verò in forma sua sit, rei vindicatio locum habet, si alienetur, quod ex lege datur.

Actio de superficie in rem, competit ei qui superficiem habet in alieno solo nomine conducti ad repetendum superficiem si possederat ff. de superfi. in l. j. §. qui superficiem. in fine. & §. quod autem. versiculo & sane.

Actio de tigno iuncto datur ei cuius tignū ædificio alieno iunctū est ab eo qui existimabat suū tignum esse Si verò sciēs alienū is dolosè fecerit id, tenetur de tigno immisso & furti actione ad exhibendam, non quod tignum cogatur eximere, sed quod inter sit præstare. Et hæc probantur ff. de tig. iniu. l. j. & ff. de rei vindicatione. l. in rē. §. j. cū ibi notatis.

Actio directa est quando aliquid directè petitur in ius, vt ex comodato vel deposito, & huiusmodi.

Actio utilis est quæ datur nō ex iure aliquo directo, sed utiliter & ex æquitate competit, vt in publiciana & huiusmodi, secundum

Placen & Azo. De ista actione utili habetur & notatur. ff. de negotiis gest. l. actio. & ff. si quadr. pauperem fecit. dicatur l. penult. Et nota, quod actio directa, & utilis eiusdem sunt effectus, vt in leg. actio, præallegata. & nihil differunt, licet secundum quosdam differant, vt not. in l. ex legato. C. de legat. & plenè per Cynum in lege prima. C. de actio. & obligatio. vnde directa datur secundum verba & mentem, vt interdictum vnde vi directum quod datur tantum contra spoliante[m] vel mandantem seu ratam habentem spoliacionē suo nomine factā, quia verba & intentio prætoris hoc volunt in hoc interdicto, sed idē in interdictum utile datur ex mente tantum, de æquitate quadam, nō virtute verborum. Datur etiam contra eum qui alias ex iusta causa rem possidet, non tamen prædictis tribus modis, sed fortè possessionem vacuum intrauit, vel rē in domo sua inuenit credens esse suam, de quo in ca. cum ad sedem. de restitut. spoliator. Et dicit Ange. quod habens ius utile & intentans directū, malè libellat, & quādo in principio detecta sui ineptitudo, succūbere debet.

Actio ædilitia competit multis modis. Et primò, si res vendita sit redhibita propter vitium siue morbum: sed tamen à venditore restituitur præteritum emptori cum accessionib. & aliis quæ ædiles iubent, & hoc habetur. ff. de ædilit. l. ædiles. in principio. §. primo. & finali. & leg. illud. ij. responsio, & redhibitoria co. tit. Se-

eundò competit, quando fit, vt si res vedita non placet, quòd reddatur: & tunc est tēporalis vsque ad lx. dies: vt ff. eod. titu. l. quòd si nolit. §. si quid ita venierit. Tertio, competit si venditor nō vult tradere seruum, vel mancipium, vel iumentum cum ornamento cum quo ostenderat tempore venditionis pro ipso ornamento: vel vt fiat redhibitio rei principalis propter accessoria: & tunc competit etiam vsque ad lx. dies. ff. eod. titulo l. x. diles. in princip. & §. vendendi. Quarto verò competit quod eo loco qua iter est vulgò, habet quis canem lupum, vulum, aprum, verrem, pantherem, leonem, &c. vel animal aliud quod nocere posset si ue fit ligarum siue solurum ff. eo. t. l. hi enim. §. deinde & l. seq. Et si homo liber perierit, solidi ducenti præstabitur, sin aliter ei noceatur in id, quod æquum videbitur condemnabitur, vt leg. qua vulgò, ff. eodem titulo. sed plenius vide de his Guliel. in Specul. in tract. libel. de emp. & ven. §. nunc dicendum est.

Actio empti competit emptori ad rem petendam quam emerat: in qua venit commodum quod accessit. Et si quid in speciali pacto comprehensum fit, in hac actio ne attenditur, prout quisque sibi paciscitur. ff. de ac. emp. l. emptor in princip. & institut. de empt. & vendi. §. sed nostra. in fine. Huic contraria est actio venditi, quæ competit venditori ad petendū pretium & interesse & vsuras tē-

pore moræ, prout inter partes conuentum seu contractum est, de ista habetur i. l. Iulianus. §. ex vendito. eo. ti. & de empr. & ven. insti. in §. præallegat. sed nostra. **Actio æstimatoria**, id est, actio præscriptis verbis sic cognominata est actio, qua æstimatio proponitur gratia dubitationis tollendæ, quando res æstimata vendenda datur. Dubitatum enim est an ex vendito sit actio, an ex conducto, an mandati, vt si rem meam tibi do, & æstimo tibi eam decem, vt aut rem, aut decem reddas, si verò plus vendas tuum sit. vt not. ff. de æst. actio. in rubro. & l. j. institut. de action. §. actionum autem.

Actio ex stipulatu nascitur cum de re certa in genere, sed incerta in specie sit stipulatio, vt institut. de verborum obligationibus, in principio. Nam si res esset simpliciter incerta: stipulatio non valet. ff. eodem titulo. leg. ita stipulatus. in principio. Et stipulatio est verborum conceptio, vt cum dico spondes dare seruum vel spòdes te facturum domum? & tu respondes, spondeo: Pertinent autem ad actionem in personam quæ oriuntur ex contractu verborum. Et hæc colliguntur. ff. de actio. & oblig. leg. j. §. j. & leg. actionum genera. §. in personam & institut. de oblig. §. final. & de actio. §. j. & verficu. namque cum simil.

Actio ex testamento non solum scripto hæredi competit ad petendum hæreditatem, sed etiam

contra heredem scriptum à legatariis & fideicommissariis. C. communia de lega. & fideicommiss. leg. j. Et sapit naturam actionis bonæ fidei. leg. in minorum C. ex quibus caus. in integrum restit non est necessaria. Tamen dicit Bart. quod re vera est stricti iuris, cum non numeretur inter actiones bonæ fidei. in §. actionum. Institut. de actio. vt not. in leg. huiusmodi. §. ædes ff. de le. j.

Actio exercitoria secundum Azo. in Sum. C. eod. tit. datur cōtrahentibus. cum magistro nauis propter nauigandi necessitatē: cōtra exercitorem nauis qui magistrum nauis præposuit: quem æquū fuit teneri vt tenetur qui inuitorem tabernæ, vel negotio præposuit. ff. de exercitoria actio l. j. in prin.

Hæc ergo actio non datur contra magistrum nauis: sed contra eum qui magistrum nauis præposuit, scilicet in eā causam in quā præpositus est expresse vel tacite: vt in ea. l. j. §. nō aut. & §. igitur præpositio. Est autē magister cui totius nauis anchora & cura mā data est. l. j. §. magistrum nauis. ff. eod. qui vulgari Lombardorum, & prouincialium comitus dicitur: & in theutonico & in almanico styermā dicitur. Nec distinguitur an iste magister sit liber vel seruus maior vel minor. Imputatur enim ei, qui eū præposuit. l. j. præallegata. §. cuius autē conditionis. Sed exercitor dicitur is ad quē obuentiones quotidianæ, aut redditus, quæstus & utilitates nauis perueniūt & pertinent: vt

ea. l. j. §. exercitorē: siue verus dominus nauis sit: siue à domino nauē conduxerit ad tēpus vel in perpetuum: vt dicitur ibidem.

Actio familiaris erciscundæ inter eos cōpetit, qui cōmunē habēt hereditatem diuidendā. ff. familiaris erciscundæ. l. j. & 2. Et dicitur actio familiaris erciscundæ, id est, hereditatis vel substantiæ diuidendæ secundum Azo. in Sum. vt nō. ff. eod. tit. in rubro. Nomen enim familiaris quandoque ponitur pro substantia & hereditate: vt ff. de verbo. signif. l. pronuntiatio. §. j. Sed ercisco est verbū græcū, idē significās quod diuido: inde erciscundæ, id est, diuidendæ: vt nō. gl. ff. eo. tit. in rub. Tu cogita.

Actio Fabiana & Pauliana sic dictæ sunt ab auctoribus. & earū inuentoribus, & habēt locū quādo debitor in fraudem creditoris alienauit ea quæ obligata fuerunt creditori, vt reuocetur ipsa alienatio: Datur etiā actio Fabiana patrono ad reuocandum alienata per libertū vel per debitores in fraudem patroni vel creditoris. in qua veniunt fructus etiam post hanc contestatā. percepti: vt not. ff. si quid in fraudē patro. l. 2. & ibi per totum. Sed Pauliana datur propriē creditori ad reuocanda alienata in fraudē per debitore, de quā ff. quæ in fraudē credit. l. j. §. si. & l. hac in factum. In qua etiā veniunt fructus: vt eod. tit. ait prætor. §. per hanc. & §. præterea. quod intellige iuxta. l. si. §. nō solum. eod. tit. de quibus ambabus. ff. de vsu. l. videamus. §. in

§. in fauiana. & instit. de actio. §. item si quis in fraudem.

Actio finium regundorum competit pro finibus ad distinguendum vel ad iudicandum. ff. si. reg. l. ij. §. iudici. & l. seq. & inter eos agitur quod agros cōfines habet vel prędia. inst. de actio. §. itē finium regundorum, & habet locum in rusticis prędijs tātum. ff. eodem tit. l. ij. & non in vrbanis: quia vrbana prędia non sunt confinia: sed vicina, quia parietibus distingui consuevere: sed cōfinia dicimus, quę adeo sunt proxima vt nullus paries in medio interponatur ff. eod. tit. l. sed & loci. §. hoc iudicium. cum ibi not. Urbana prędia dicuntur omnia prędia quę habent ædificia: etiā si sunt in villa, quia vrbaniū prędium non facit locus sed materia habitandi, causa facta. Vnde si in vrbe ædificium, causa non habitandi sed gratia reponendorum fructuum fiat, dicitur prędium rusticum. Sed & horti in ædificijs constituti nisi plurimum sint in redditu, vinearum forte, vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbaniū prędiorum. ff. de verb. signifi. l. vrbana. Rustica autem prędia vocantur agri non habentes ædificia. Et si inter te & me contra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum iter interuenit, nō habet locum hæc actio: quia cōfinium non intelligitur, secus si riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi potest contra dominum riuus. ff. eod. tit. l. sed & loci. §. si cum l. seq. &

ibi not. Est autem hæc actio duplex, quia in ea vterq; est actor, & vterq; est reus, extra de probat. ex literis. ff. eod. tit. l. iudiciū cōmuni diuidundo, & l. familiaris eriscundæ. & l. inter coheredes. §. si familiaris. ff. famil. etc. Item est mixta: quia est in re & in personā, inst. de act. §. quādā actiōes. & §. item finium. Itē perpetua est, vt C. eo. l. vltim. & ff. eodem. l. iudicium cōmuni diuidun. & instit. de actio. §. quādā quod tamen non sic intelligitur, vt si vicinus meus ampliores fines ei, cui vēdiderat ostēderit, nō possit ille qui emit, lōgo tēpore præscribere: hoc enim falsum est, vt ff. pro emp. l. ij. §. sed & si fundus. & leg. qui fundum. §. si fundum. Sed si oportet intelligi secundum Azonem, vt etiā post decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quāuis de meis finibus aliquid præscripseris. Nam & si ab initio sine aliqua præscriptione hoc constaret esse tuum, agere possem vt cōmodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimantur occasio, &c. Si quęras quā incipiat currere præscriptio huic actioni, Respondetur ab eo tempore quo incepit posse hæc actio intentari. Et incipit posse intentari cum fines cōperunt turbari, & ex eo nascitur hæc actio secundum Azonem in sum. C. eo. tit. Actio funeraria cōtra heredem bonorumue possessorem datur. ff. de rel. & sumpt. fune. l. at si quis. §. si & datur ei qui funerauit nō vt heres defunctum sed causa

pietatis, vt d. l. at si quis § sed interdum. & §. si quis. cum ibi nota. Per hanc enim actionem veniunt reficiendę expensę ibidem à funeratore factę.

Actio furti manifesti secundum Azo. locum habet qñ furē tenens visus vel deprehensus fuerit, siue in priuato, vel à domino, vel alio antequā pueniat ad locum quo pferre rem destinauit. Si talis deprehendatur vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurristi ei, licet abiecto furto aufugerit, furti manifesti tenetur. l. si quis j. §. sed Celsus. ff. de furt. nisi subripientis mutetur status, vt tu mihi subripuisti in seruitute, & manumissus in furto deprehendens eū re furtiua, sed si tu ptuleris quo destinabas, teneris tutu nō manifesti, eū enim deprehendens eū re furtiua prius, q̄ eo loco, ptuleris quo destinaueras illo die manere eū furto, tunc fut est manifestus. Hęc omnia dicuntur ff. de fur. l. iij. & seq. & datur actio furti manifesti in quadruplum instit. de obl. quę ex deli. §. pœna manifesti. & §. vlt.

Actio furti non manifesti competit quando cunque prædictis modis furtū nō manifestū probatur. ff. eod. tit. l. nec manifestum & Inst. de obl. quę ex deli. na. §. nec manifestū. Et etiam si vidisti furtū fieri: te tamē abscondisti cum furtū faceret ne te occideret: nō est manifestum. ff. eodem tit. l. si quis in seruitute. §. ceterum; & datur hęc actio in duplū. inst. de obl. quę ex del. na. §. pœna manifest.

Actio hypothecaria, vide inst. de actio §. item seruiana. Et hęc actio aduocat nudā possessionē. ff. de euc. l. si cum venditor §. j.

Actio in factū dicitur quatuor modis, vt no. in §. si. instit. de actio.

Actio in factū aduersus iudicē qui litē fecit suā: datur aduersus eū, q̄ per imperitiā malè iudicauit: & ideo videtur quasi ex maleficio teneri, & quantū de ea re æquū religiōi iudicātis videbitur pœnā sustinebit: vt institut. de obligat. quę ex quasi deli. nascū. in prin. & ff. de var. & extraor. cog. l. si. Si verò dolo malo iudicauit, vere est ex maleficio obligatus actione in factū, vel actione de dolo ad omne interesse ei quem læsit, & infamis est. Item tenetur crimine falsi: quod pœnā deportationis vel vltimi supplicij cōtinet, vt ff. ad legē Corn. de falsi. l. j. §. & qui iudicem. & §. vltim. & ff. de iud. l. si filius. Item & tenetur crimine concussionis, vt ff. de conc. l. vlt. Item civiliter potest conueniri ex ædicto de calumniatoribus in quadruplum ab eo quem debebat dānare per pecuniam, vt ff. de cal. l. j. & iij. §. illud. secundum Azo. probantur hęc C. de pœn. iud. qui male iud. l. ij. & ibi not. in gl. fin. iuncta ant. nouo iure. ibidem posita. & l. si filius familias. ff. de iudi. Iudex autem ecclesiasticus male inductus per gratiam vel per sordes ab executione officij per annum est suspensus, ad æstimationē parti quā læsit, nihilominus cōdemnandus. Et si durante suspensio-

ne se diuinis ingesserit, irregularis est, nec cum eo nisi per sedem apostolicam poterit dispensari, vt c. cum æterni de iud. libro vj.

Actio in factū, de eo quod certo loco datur, vbi aliquid est promissum dari certo loco, si iudiciū in illo loco constitui nō possit, introducta enim est quædam actio arbitraria, vt possit etiam in alio loco agi. Prætor enim iniquū esse arbitratum non posse conuenire debitorē in alio loco, quā in loco destinato solutioni, & hæc actio arbitraria ex sui natura est stricti iuris, in qua habita cōsideratione aliarū actionū stricti iuris quicquid esset omisū, deberet haberi omisū, tamen in illa venit etiā quicquid equum & iustum visum fuerit religioni iudicantis, & propter hoc appellatur hæc actio arbitraria irregularis, quia cōtra naturā aliarum actionum stricti iuris est. gl. in rubric. ff. de eo quod certo loc.

Actio in factum de dolo & furto eorum, quorū ministerio quis cauponā, aut nauem, vel stabulum exerceat, datur aduersus eos qui præsumunt cauponæ, aut nauis vel stabulo: qui quoniā officio maiorū hominū vtuntur, in duplo tenentur, qđ dolo aut furto eorū commissum est in his reb. quas saluas fore receperunt. ff. nau. cau. stab. l. i. in princ. & §. idem Pōponius. & l. & ita. §. idem. & §. ait prætor, iuncta l. si. §. hac autem actioe. ff. de fur. & adue. nau. cau. stab. l. i. instit. de obliga. quæ ex quasi deli nascū. §. itē exercitor.

Actio in factum ex edicto prætoris de alienatiōe iudicii mutandi causa facta, datur ei in cuius fraudē & illusionem facta est alienatio, & suis heredibus, aduersus eum qui rem alienauit, quem ad interesse cōuenit quāti interest actoris corā ordinario, vel delegato, de qua Goffre. in Summa de alie. iud. mut. cau. fac. ci. extra eodem tit. in gl. Cessat autem hæc actio secundum Hosti. in sum. extra eodem. quando is qui alienauit, eandem rem recuperauit. ff. eodem ex hoc. §. si quis. Idem si res nō erat petitoris, vel si mortua est sine culpa, nisi si quid actoris intersit ratione quæstus, vel accessionum, vel expensarum ff. eodem. l. non solum. §. hæc actio. & de noxa. actio. electione. parag. si. is. Itē si reus paratus sit subire vtile iudicium, quod est intelligendum quando eandem causam promittit se præstaturum, puta promittit se restituere sub maxima pœna, alias si diceret rem non restituā, quia nec habeo, sed quāti intererit tua, vel quanti in litem iurauerit secus esset, nā & si hoc nō offert, tenetur ad idem cum dolo desierit possidere. vt ff. de rei ven. fin. autem. §. i. & l. is qui dolo.

Actio in factum ex iuramento, per quā requiritur an actor iurauerit, secundum quosdā datur ei qui cum peteret rem suam, delato sibi iureiurando ab aduersario, eā suā esse iurauit. Ab eo enim rem suā petit actione in factum, qui iurauit suā esse. ff. de iureiura. l.

nam & postea. §. i. & §. fi. Si verò rem suã sibi traditam postea amiserit, & ille qui detulit iuramentum eã nactus sit, aduersus eum publiciana cõpetit actio: ff. de publicia. actio l. eũ q. §. si petẽti. vbi dicitur, Si petẽti mihi rẽ iuramentũ detuleris, iurauerõ q; rẽ meã esse, cõpetit mihi publiciana aduersus te dũtaxat, tñ quõ hoc debeat intelligi, ibi notat plenẽ. Solet aut iuraturã referri ei q; detulit. C. de reb. cred. leg. generaliter. §. omne igitur. ver. sed iuramento.

Actio i psonã dicitur cõdictio, qñ cõrẽdis aliquẽ dare, aut facere tibi oportere. Quõ verò agis, vt restituat tibi rẽs tua, & speciale nomẽ accipit, vt i deposito dñ simpliciter actio personalis, & nõ cõdictio. Hoc autem nomen cõdictio inde descẽdebat, quia olim iudicia erant ordinaria: & certis verbis concepta, & quæ oportuit cõdici, id est, simul dici, vt si quis caderet à syllaba, caderet à tota causa. Sed postea illæ solẽnitates in dissuetudinẽ abierũt, attamen nomẽ remansit: vt adhuc personales actiones quæ solennib. verbis interpretabantur, cõditiones vocentur: & hæc colliguntur Insti. de actio §. appellamus. cũ ibi no. & ff. eo. tit. l. actionum genera. Et harum actionum genera quædam nascuntur ex contractu quædam ex quasi contractu: quædam ex maleficio, & quasi maleficio. insti. de obl. §. sequens & de actionibus. §. omnium. Requirede omnibus his, in verbo actiones ex

contractu.

Actio in rem dicitur vendicatio rei scilicet quãdo dicis rẽ de qua agitur tuam esse, & aduersarius dicit vel ostendit ipsam rem esse suam ff. de actionib. & obligati. l. actionum genera. & institut. eodem titul. §. appellamus. Et harum actionum alia est directã in rem actio, vt rei vendic. actio confessoria & negatoria. Alia est actio in rẽ utilis, q; sunt actiones de dominio non directæ, sed utiles, quæ ex æquitate dantur, & quandoque non dominis, vt sunt publicianæ quæ ex diuersis causis cõpetũt. Et actio per q; quæritur an actor iurauit: & actio in rem de superficie: & actio Fabiana & Pauliana & Caluisiana, & actio in rem quæ cõpetit inter dominum tabulæ & pictorem. Sunt & alię in rem actiones, in quibus non de dominio, sed de pignore agitur, sicut seruiana & quasi seruiana, de quibus videte loco suo. Et nota, qd actio personalis nõ sequitur fundũ. ff. de contrah. emp. & vendi l. Titius. §. Lucius Titius. ff. ad Trebellia. l. j. §. si heres. ff. de iud. l. si fideicommiss. §. tractatũ. & ff. de alie. iudi. mut. cau. fac. l. iij. §. opus in gl. per Dylum in l. si. ff. de no. oper. nunt. Item actio personalis est ita affixa ossibus creditoris, quod in alium transferri non potest nisi fictione iuris. ff. de peculio. l. quis ergo.

Actio iniuriarum cõpetit ei qui iniuriam passus est, vt not. inst. de

de iniur. in rubrica, contra eum qui intulit iniuriam, vel inferri procurauit. Instit. eod. titulo. §. non solum, & pulsauit vel verberauit, vel famosum carmen ad alterius contumeliã scripsit, vel quocumque modo iniuria aliquem affecti r. institut. eodem titu. §. iniuria. In qua iudex condemnabit quanti actor iurauerit se nolle illam iniuriã sustinuisse: præmissa tamen iudicis taxatione. Inst. eodem titu. §. pœna. ff. eod. titu. l. constitutionibus. Quidam enim dicunt, quod iurare debet potius velle de suo perdidisse tantum, vel tantum, quàm talem iniuriam sustinuisse. Et hoc videtur probare Hostien. in Sum. titu. de iniur. & damn. dato, & Specul. eodem titu. Alij dicunt, quod sufficiat eum iurare sic, quod nollet lucrari tantum vel tantum pro eo quod talem iniuriam sustineret vel sustinuisset. Primum tamen videtur verius. Et actio iniuriarum ex pacto non nascitur, sed ex contumelia. l. sed si vnus. §. si pactum. ff. eod. tit. & dissimulatione aboletur. Nam si quis iniuriam reliquerit, hoc est si statim passus ad animum non reuocauerit: postea ex pœnitentia remissam iniuriam non poterit recolare. l. nõ solum. §. j. ff. de iniur. & neque in heredem, neque hæredibus datur. l. iniuriarum actio ff. eod. ti.

Actio inofficiosi testamenti, inofficiosæ dotis vel donationis, vide infra in ver. Querela.

Actio institoria secundum Azon.

datur cõtra illum qui præposuit aliquem stationi vel negotiationi gerendæ contrahentibus cum præposito in eam causam in quã præpositus est expressim vel tacite. ff. de instit. acto. l. j. & ij. & l. qui cunque paragrap. non tamen cum ibi notat. & dicitur institoria ab institore præposito, quanuis exercitoria nominetur à præponente institu. quod cum eo. §. exercitoria, & paragrapho seq. Nã institor dictus est ex eo quod negotio gerendo instet, nec refert an tabernis sit præpositus, vel cuique alteri negotiationi: vt d. l. quicunque. & in l. institor.

Actio legis, vel legis actio, quid esset apud antiquos, exponit elegantè. Alciat. in l. pecuniæ verbum. §. actionis. de verb. sign. & Bud. l. iiii. de adopt.

Actio legis Aquiliæ duo continet capita vel tria, licet vnum non sit in vsu, vt ff. eodem tit. l. si seruus seruum. §. huius legis. & inst. eodem tit. Primum caput est, de seruis occisis, vel quadrupedibus, quæ numero pecudum continentur, vt in l. lege Aquilia. ff. eod. tit. & dicitur de animalibus quæ gregatim habentur & pascuntur, sicut oues, capræ, & equi, muli, boues, & asini, & secundum Labeonem sues: sed non canes, Et longe minus bestiarum, vrsi, feræ & leones, & cæ. sed elephantæ & camelus quasi mixti sunt. Et inde primo capite hos contineri oportet: quo casu tãti sit cõdemnatio, quãti plurimi ipsa res valuit anno præterito, i. dicta. l. lege

Aquila.

Aquila. ff. eodem titulo. & inst. eodem tit. in prin. Secundum caput in desuetudinem abiit. Sed tertium caput huius legis est, de eis vulneratis, feris bestiis occisis, cæterisque reb. ruptis, vt veste, vase, & similib. Quo casu quis cõdemaatur qui damnũ dedit: quanti res fuit triginta dieb. retro: rei pretium & valorem æstimando, vt dicta l. si feruus seruũ. §. tertio autem capite. & inst. eodem. §. capite tertio. cum §. seq. Et in hac actione, si quis damnũ se dedisse inficiatur, id est, negat, condemnatur in duplum. ff. eo. l. ij. §. 1. dicitur autem lex Aquilia, ab Aquilio plebis tribuno.

Actio mandati directã cõpetit mādatori & eius hæredi. ff. eodem titulo. l. si verò. §. fin. & l. si mādato Titij. primo responõ. & §. j. & contra mandatariũ vel procuratorem post mandatũ susceptum. ff. eodem. l. si verò non remunerandi. §. primo. Et in quantum interest id factum esse quod mandauit, puta, mandauit vt fundũ emeret: si mea intererat emi, teneberis post mandatũ susceptum: tamen si eundem fundum ego ipse emo, vel alius mihi: neq; interest aliud, cessabit hæc actio, secũdũ Azonem. ff. eod. tit. l. si pcuratorẽ. §. mandati actio.

Actio mandati contraria competit mandatario. ff. eodem tit. l. si verò non remunerãdi. §. contrario. vel procuratori ad expensas aduersus mādatorẽ, quatenus fines non est egressus. Si verò aliquid erogauerit utiliter, in eo nõ

habet mandati iudicium: sed tantum negotiorum gestorũ, secundum Martinũ, licet Ioã. & Accurs. contrã, prout legitur & notatur inst. eodem tit. §. is qui. & ff. eodem. l. pro te. cum l. sequ. in principio. & C. de negotiis gestis. l. fina. in glossa vltima. Si verò mandauerim tibi vt mihi fũdum emeret, etiã si nondum pretium solueris, ages mecum mandati, vt suscipiam obligationem qua teneris venditori. Nam & ego agere possum vt cedas mihi actionem empti. ff. eodem tit. si mandato meo. primo responõ. Cõpetit ergo breuiter actio mandati directã contra illũ qui mādatum suscepit ad implendũ cum primus cogi nõ posset quin susciperet mandatũ: in quantum interfuit mandatoris factũ fuisse quod mandatur. Et rursus ipsi mandatario, qui mandatũ suscepit, competit actio mandati contraria ad impensas si quas fecit ratione mādati suscepti, si fines mandati non excessit. Sed si mādati fines excessisset i expensis factis, nõ repetet ipsas per huiusmodi actionem.

Actio natia quæ, vide actionum xij. species infra.

Actio negatoria. Require suprã actio confessoria.

Actio negotiorũ gestorũ duplex est: scilicet, directã, & contraria: Vnde negotiorũ gestorũ directã est qua agit dñs rei gestæ cõtra eum, qui negotia eius gessit, vt administrationis rationẽ reddat, vt puta, si ego fui absens,

& ne

& negotia mea cœperūt esse de-
ferta, & malè se habebant, tu hoc
videns absque mādato à me re-
cepto mei contemplatione ex a-
micitia quam in me habes, gere-
bas negotia mea, mihi datur ac-
tio negotiorū gestorū directa,
ad hoc vt reddas mihi rationem
administrationis, vt ff. de nego.
gest. l. ij. & Inst. de obl. quæ ex qua-
si contr. nasc. §. j. & §. sicut.

Actio negotiorum gestorum con-
traria cōpetit illi qui sine mādato
se immiscuit alienis negotijs
gerendis aduersus dominū ne-
gotiorum gestorū ad repetendū
expensas negotiorum gestione
factas. Et veniunt oīa quæ expē-
dit de suo necessario, vel vtiliter,
nō tñ voluptuosè, & hæc colligū-
tur, ff. eod. tit. l. ij. cum ibi not.

Actio noxalis secundum Azonem
dicitur actio quæ nascitur vel o-
ratur ex delictis seruorū. ff. eod.
tit. l. j. & Inst. eod. tit. in princ. Di-
citur noxalis à noxia, quod signi-
ficat ipsum delictum, vel à noxa,
quod dī ipse delinquens. Versus
Noxia delictum, delinquens
noxæ vocatur.

Actio Pauliana, vide supra **Actio**
Fabiana.

Actio personalis reqre infrà in ver.
Actio quædam.

Actio pignoratitia directa compe-
tit debitori contra creditorem.
Inst. quib. modis re contrah. obl.
§. si. vel contra eius tutorem, vel
curatorem, si pignora acceperūt.
ff. eodem tit. l. solutum. §. si. & ha-
bet locum soluto debito, vel ali-
ter satisfacto, quemadmodum

voluit creditor, licet non sit so-
lutū, vt si pignora alia data sunt
creditori, vt à primis recedat, vel
fideiussores siue res aliæ, vel pre-
tium, vel etiam nuda conuentio
sine pretio, vel pacto. Quoties e-
nim vult creditor recedere à pig-
nore videtur satisfactum, si vt ip-
se velit, vel voluit cautum est, li-
cet in hoc deceptus sit sui facilitate,
secūdum Azonem. vt. ff. eodem
titul. l. si rem. paragra. om-
nis. & l. si necessaria. §. si vnus.

Actio pignoratitia contraria datur
creditori cōtra debitorem, & da-
tur ad multa. Si enim decipiatur
à debitore, vel ipsa re, vel eius
proposito, quia obligauit ei rem
alienam vel alij pignoratam, te-
nebitur ei debitor pignoratitia
contraria. ff. eodem tit. l. tutor. pa-
ragr. cōtrariā. iuncta l. si quis in
pignore. paragra. si. & si debitor
malitiosè versatus sit, obligando
æs vel stannum pro auro vel ar-
gento ff. eodem tit. l. 1. parag. si
quis & in parag. præalleg. l. si quis
in pignor. 2. respon. vel obligauit
seruum per quē damnū datū est,
puta furtum vel aliud huiusmo-
di, & hoc si sciuit tenetur insoli-
dum, id est, in totum, secus si ig-
norauit, quia tñ liberabitur no-
xæ deditio, scilicet, dando ser-
uum pro noxa. In his competit
hæc actio, secundum Azonem, &
alios. Hæc probantur. ff. eod. tit. l.
si seruus pignori. Itē secundū A-
zonē agit credit or actione pig-
noratitia si seruos pignoratos ar-
tificijs instruxit si cœperant im-
bui antequam sibi pignoratitū,

vel debitoris voluntate creditor
in eos instruxit. Sed si nihil horum
lo intercessit, si quidē artificijs ne-
cessarijs eos instruxit secundum
Azonem, erit actio contraria. ff.
eodem titulo l. si seruus.

Actio pignoratitia utilis, scđm Plac.
datur ei qui impignorauit rē a-
lienā sine cōsensu domini, & po-
stea dominus pignoris factus est
ff. eodē tit. ff. rē alienā. & ff. de pi-
gno. l. i. para. i. l. si Titio. cum se-
quent. & tā directa quān utilis
dantur principali, & suis heredi-
bus, & cōtra heredes creditoris,
vt pōt probari insti. de perpe &
temp. act. par. nō autē omnes. &
ff. de act. & ob. l. i. §. creditor. &
insti. quib. mō. rē contrah. ob. §.

Actio pupillaris est quæ ius suum
populo tuetur, & competit uni-
uērsi; de populo. De actionib. pu-
pularib. vide gl. ru. ff. eod. tit.

Actio præscriptis verbis ex contra-
ctib. innominatis descendit, vbi
scilicet, ciuilibis causa subest suffi-
ciens ad actionem introducendā,
& cum negotium non cadit in
certum, & speciale nomen con-
tractus, nec causa huiusmodi ac-
tionis exprimitur: sed hæ actio-
nes exprimuntur sic, do vt des, fa-
cio vt facias, do vt facias, facio
vt des. Ex quib. nascitur actio p-
scriptis verbis nominata, alia ci-
uilibis, quando mihi aliquid adest,
vel abest, vel abfuturum est: nec
tibi adest: nec abfuturū est, aut
mihi nō abest, nec tibi adest, aut
si nec tibi adsit, nec mihi adsit, &
cesses implere quod conuenit in-
ter nos, ego autem si feci, in sub-

sidiū intentatur actio de dolo. Nā
vbi vnus cessat implere quod in
se est, quod pmissit altero imple-
re, locum habet hæc actio.

Actio præscriptis verbis, quib. casib.
cōpetat, vide pulchrā gl. irub. ff.
eod. tit. & i. §. actionū aut. in vers.
ex permutatione. insti. de act.

Actio pro socio, quæ ex vtraq; parte
directa est, cōpetit pro vsufructu
quem solus alter sociorum per-
cepit, vel si dolum commisit in
reb. communibus. Nā locum ha-
bet, quādo duo ineunt cōtractū
societatis. Et si aliquis sociorum
malē, & dolosē versetur, tunc al-
teri contra eum datur hæc actio.
Nascitur autē hæc actio demū,
societate finita quæ finitur plu-
rib. modis, prout loquitur Azo
in Summa eodem tit.

Actio pro tutela directa competit
ei, cuius negotia gessit quispiam
quasi tutor, qui tamen tutor non
erat. Contraria datur illi qui exi-
stimans se tutorem alicuius, tan-
quam tutor eius negotia gessit,
ad repetendum si quid necessariō
vel utiliter in rem pupilli expen-
deris. l. j. & toto tit. ff. de eo qui
pro tut.

Actio publiciana ex æquitate datur
ei, qui rem bona fide emit, à non
domino, & rem sibi traditam bo-
na fide cepit, credens vendentem
tempore venditionis, & traditio-
nis, dominum esse, & suffi-
cit emptori habuisse bonam
fidem, licet venditor malam
fidem habuerit, & callido con-
filio vendiderit vt ff. eodem.
l. eum qui. §. prætor ait. Si ergo
talis

talis ēptor ante cōpletā vsucapi-
 onē à possessione cadat, p̄tat r̄ ē.
 à possessore iure quasi dominij.
 Et appellatur actio publicā à pu-
 blicis auctore, qui eam inuenit.
 inst. de act. §. aliq. Ad hoc vt actor
 obtineat, oportet illum probare
 iustum titulum, & rem sibi fuisse
 traditam, & bonam fidem ha-
 buisse tempore emptionis, &
 venditionis (quod p̄sumitur
 nisi contrarium probetur) &
 quod credat modo vendito rem,
 vel donatorem tempore contra-
 ctus dominum non fuisse, aliās
 publiciana non competeret. Per-
 mittitur autem tali venditori, ac
 si vsu cōpisset vendicare, nisi
 forte verus dominus possideat,
 quia exceptio veri dominij pu-
 blicianam excludit. Si autē post
 vsucapionem à possessione ca-
 dat, tunc non competit publi-
 ciana, sed ciuilis actio, vel rei
 vindicatio, secundum quos-
 dam vtilis, secundum quosdam
 directa. ff. de publicia. l. i. De hac
 materia vide notat. per Ioann.
 And. de sententia & re iudica.
 capit. abbate sane. lib. vj. in gloss.
 in ver. dominij, vbi dicitur quod
 rei vindicatio, & publiciana non
 sunt contraria, sed aduersa, cum
 ad eundem finem tendunt, secus
 cum tendunt ad fines diuersos.

Actio publiciana rescissoria datur
 ei, cuius res, quam à non domi-
 no emit credens eum dominum
 vt sup̄a, vsucapta est, cum ab-
 sens erat causa reipublicae, vel
 peregrinationis, vel legationis ci-
 uicatis vel causa appellationis

prosequendae, vel testimonij fe-
 rendi, vel quia in captiuitate fuit,
 vel alia causa necessaria fuit ab-
 sens. Licet enim propter neces-
 sariam absentiam infra annum
 postquam reuersus est rescinde-
 re vsucapionem, vt dicat aduer-
 sarium non vsucepisse, qui vsu-
 cepit per auxilium p̄toris, hoc
 auxilium sibi datur. Si autem ve-
 rē fuit dominus rei, tunc com-
 petit ei venditio rescissoria. Si ve-
 ro res talis erat pignori obliga-
 ta, competit etiam hypotheca-
 ria rescissoria, & hoc in reali-
 bus actionibus. In actione au-
 tem personali conditio rescisso-
 ria. De hac materia vide Guilli-
 elmum in Specula. de in integr.
 restit. in tractatu libellorum, su-
 per verbo, sed scias, & sequen-
 ti. & glossa prima in verbo do-
 minij vel quasi, circa medium. in
 c. abbate sane. de re iud. libro vj.

Actio quāto minoris. quēdā est p̄to
 ria, quēdā ciuilis. P̄toria locū hēt
 cum quis emit animal vel seruū
 morbosū seu vitiosū, q̄ propter
 morbū vel vitiū minus valet quā
 emptus fit, & dat̄ adpetēdū id quod
 minus valet, puta si res nō esset vi-
 tiosa vel morbosa, valetet vigin-
 ti, nunc autem valet quindecim,
 proponitur hæc actio ad peten-
 dū quāti minoris iterit empto-
 ris. Hoc autē scias, q̄ de vitio nū-
 quam tenetur venditor nisi in
 tribus casibus. Primus est, quan-
 do nominatim promisit, & tunc
 agatur ex stipulatu. Secun-
 dus est, quando sciebat seruum
 habere vitium & emptorem

non admonuit, & tunc tenetur ex empto, vel quod redhibeatur, vel quod admittere teneatur. Tertio si verò animi sit admixtum vitium corporis. Datur autem infra annum vitiosam. Sed civilis actio quati minoris competit quando librum vel aliam rem vitiosam vel morbosam emit propter quod res minus valet, & agitur quati minoris esset empturus. De hac actione nihil dicitur in arbore actionum, sed de pratoria solum, vide similiter de hac materia in Specu. titul. de empt. & vendit. §. nunc dicendum, vers. est & alia actio.

Actio quasi seruiana, quae etiam hypothecaria dicitur, pratoria est, per quam rem mobilem vel immobilem tibi pignori obligatam, quam possidet aliquis, siue sit debitor, siue alius, potest ab eo euocare seu perere, & est actio in rem utilis, & datur creditori ad persequendum pignus hypothecam ve, vide de hoc inst. de actio §. quasi seruiana.

Actio quod iussu perpetuo datur contra patrem vel dominum quorum iussu, cum filio vel seruo aliquis contraxit, siue dirigatur iussus ad contrahentem, siue ad seruum. Nec est in ea opus verbis aut scriptura, vel ut distinguatur secundum Azonem, an videatur iussus vel iussio specialiter in vno contractu, an generaliter, ita quod volens cum seruo meo contrahere, id se cure possit. Videor enim omnia iussisse nisi lex certa, id est, conditio, vel pactum contrarium prohibeat. Habet ergo locum a-

ctio quod iussu, quando domino viuente vel patre seruus vel filius contraxit, quia hac dominus vel pater eo quod iussit tenetur.

Actio quod metus causa datur ei qui probabili vel iusto metu coactus rem suam vendidit, tradidit vel promisit, aduersus eum qui metum intulit, sed intra annum erit quadrupli propter contumaciam volentis rem restituere iussu iudicis, ante lit. contesta. Post annum vero simpli. ut in l. si cum exceptione j. respõso. & §. post annum. ff. quod metus cau.

Actio rei vindicationis est quando dicitur rem corporalem esse tuam, ut hunc seruum, hunc equum, haec vestem. Alia dicitur rei vindicatio quam legistae, non habent, quae datur pro re incorporali, ut not. per doct. in c. examinata. de iudic. in antiq.

Actio rescissoria triplex est, ut supra de publiciana rescisso.

Actio redhibitoria datur emptori contra venditorem, ut seruum vel animal morbosum recipiat, & pretium restituat, & datur intra sex menses vitales, quia haec actio tantum sex mensibus durat. ut ff. de edict. l. i. verbi gratia. Si vendis mihi animal morbosum latentem morbum habens, vel aliam rem vitio, quod vitium si sciuissem, nullo modo emissem, mihi datur actio contra te, ad hoc quod pretium receptum restituas intra sex menses, & rem tuam morbidam vel vitiosam reassumas.

Actio rerum amotarum competit marito

marito aduersus vxorem de rebus constante matrimonio causa diuortij ablatis. Datur autem post diuortium, & continet rei persecutionem. Sed si pendente iudicio redintegretur matrimonium, soluitur iudicium rerum amotarum, si redintegrato matrimonio iterum fiat diuortium, remanebit actio rerum amotarum obres amotas prioris diuortij causa. Quo autem casu actio furti daretur contra extraneum, eodem casu actio rerum amotarum locum habet, dummodo illa concurrant, scilicet, vt res mariti dolo malo amouentur, & econtra. Item quod fiat amotio constante matrimonio, vel vt aliquid fiat quod pro amotione habeatur. Item quod fiat causa diuortij. Datur etiam hæc actio contra patrem filio vel filia, quatenus ex ea locupletior est factus, vel de dolo malo eius factum est quominus fieret. De hac materia videns. per Azonem in Summa, eod. titulo.

Actio rei vxoria sublata est: in cuius locum subrogata est actio ex stipulatu, quæ datur marito vel ei patri vt dos reddatur. Si enim à datione dos inciperet, hæc actio locum non haberet, licet quidam dicunt contrarium, vt dicit Azo in Summa, eodem titulo.

Actio reuocatoria datur in eos quibus alienata fuere bona debitoris in fraudem creditorum. vide supra, Actio Fabiana, & §. item si quis in fraudem. Institutionum de Actionibus.

Actio Seruiana domino fundi vel

domus competit ad persequendas res conductoris pro mercede domus quasi pignoras, quæ quauis non conventionione pignorentur, tamen iuris constitutione obligantur tacite pro locatione iure pignoris in urbanis prædiis inuicta & illata, in rusticis vero prædiis fructus tantum. De hoc vide in paragrafo ite Seruiana. Institution. de actionibus.

Actio serui corrupti competit non solum aduersus eum cuius hortatu vel consilio seruus corruptus vel deterioratus est, sed etiam contra eum noua lex datur qui sollicitauit seruum licet bonos mores eius corrumpere non potuerit. Hæc autem actio in duplum habet condemnationem, scilicet, quanti deterioratus est seruus, quantiue res fuerit à seruo sollicitato subtracta, & tenetur qui corrumpit, siue ex bono malum, siue ex malo deteriorem fecerit. De hoc in l. si quis seruo alieno suaserit C. de furt. vbi casus de hoc.

Actio stricti iuris. Require infra, actionum quædam, & de exceptio. in c. cum venerabilis. vid. e. instit. de actionibus. §. actionum autem.

Actio subsidiaria dicitur, quia in subsidium & auxilium alterius quæ inefficax facta est datur: vt si tutor res pupilli alienauerit vel male administrauerit, vel, ipse tutor & eius hæres sint non soluendo, id est, non sufficientes ad soluendum pupillo, datur actio contra illum ad quem res eius alienatae sunt.

Actio tributoria datur creditoribus qui

qui cum seruo aut filiofamilias
cōtraxerunt in merce peculiari,
vt distribuat pro rata crediti
inter illos, & dominū seu patrē
illius cum quo contraxerunt, §.
introducitur, instit. quod cum eo.

Actio tutelæ subsidiaria competit
pupillo, quando nec tutor neque
res soluere habet, cōtra eum cui
iura tradita sunt à pupillo, vt
cautionem exigatà tutore pupil-
li, quando vel nullam, vel parum
idoneam admisit cautionem.

Actio tutelæ directa datur aduer-
sus tutore ipsi pupillo inquan-
tum conuenit, si tutor in rebus
pupillaribus damnum dedit dolo
vel culpa ipsi pupillo.

Actio tutelæ contraria competit tu-
tori aduersus pupillum, si in rem
eius aliquid de suo impendit, vel
pro eo fideiussit, aut rem propri-
am impignorauit, vel obligauit
pro pupillo.

Actio venditi competit venditori
ad petendum pretium & vsuras
ex tempore moræ. Et si aliquid
speciali pacto comprehenditur
prout is sibi paciscitur, vel inter
partes conuentum est. Et huius
contraria est actio empti, quam
vide supra.

Actio vi bonorum raptorum de re-
bus mobilibus vi subreptis da-
tur, & cui res mobiles per violen-
tiam sunt ablata, & competit re-
stitutio infra annum ad quadru-
plum, ita quod in quadruplo
contineatur eius restitutio, &
hæc est vis ablatiua.

Actio utilis, vide supra, **Actio di-
recta**.

Actio quædam sunt in rem &
quædam in personam. Actio in
rem dicitur vindicatio rei, quan-
do, scilicet, dicit aliquis rem de
qua agitur, esse suam, & aduersa-
rius dicit cōtrarium. Quando er-
go petis rem aliquam, vt tuam
rei vëdicatione, tunc agis actio-
ne in rem. Actio verò in perso-
nam cum petis ab aduersario a-
liquid tibi dari vel fieri. Item a-
ctiones quædã bonæ fidei dicun-
tur, quædam stricti iuris. Actio-
nes bonæ fidei dicuntur, nõ ideo
quia in eis debetur seruari bona
fides: quia etiam bona fides, ser-
uatur in actionibus, stricti iuris
sed dicuntur bonæ fidei ideo quia
maximè exuberare debet bona
fides inter contrahentes, in eis:
& ultra id etiam veniunt omnia
accessoria, & ea de quibus nihil
est cogitatum, vt in actione emp-
ti, vel venditi venit etiã id quod
expressè non est actū, videlicet à
tempore moræ qui alteri nõ red-
dit illud ad quod tenetur de na-
tura contractus, veniunt etiam
damna, & interesse quæ debet
restitui, & sic in eis multum exu-
berat officium iudicis pinguius,
quàm in actione stricti iuris. Sūt
autè actiões bonæ fidei xvij. q̄
enumerantur insti. de actio. §. a-
ctionum. & ponuntur in gloss. de
except. capit. cum venerabilis. in
verb. bonæ fidei. Aliæ verò dicū-
tur actiones stricti iuris: vt actio
ex mut. ex stipulatu, ex arb. & cō-
similes. Et iistis nõ venit accesso-
riū: nec ea de quibus nõ est cogitatu:
Vt no. Bern. i glo. pallega. Nec in
his à

nis à tēpore moræ qui alteri nō reddit illud ad quod tenetur de natura contractus, veniunt dāna & interesse quæ debent restitui. Item actionum realium aliæ cōpetunt pro reb. corporeis, & sic habet locum rei vindicatio, Alię pro incorporalib. & p̄ seruitutib. acquirendis seruiendi & patien- di, & sic cōpetunt duæ actiones, quarū vna vocatur cōfessoria, a- lia negatoria. Item nota q̄ actio- nes p̄sonales vsq; ad metas xxx annōrum extenduntur, vt C. de constitu. pecun. l. ij. & C. de p̄s- scrip. xxx. anno. l. sicut. Reales au- tem vsque ad metas quadragin- ta annōrum vt C. de iur. pign. l. ij. & in glo. ia verb. actione sub- mota. Est ergo (vt clarius dica- tur) actio realis, quæ obligatū eū cōtra quæ dirigitur, non suppo- nit, sed ideo cōpetit, quia quis cō- tendit restituere contra quæ ta- lis actio dirigitur, verbi grātia, In- trasti domū meā violenter, ego peto possessionē meā quā occupa- st, tu nullo iure mihi obligatus es, nec aliquid mihi promissisti, nec tecū cōtraxi, sed tantū te cō- uenio quā res mea apud te est. Sed p̄sonalis actio p̄supponit debitorem contra quæ dirigitur, obligatū esse ex cōtractu vel ma- lesicio, seu ex varijs causatū figu- ris. Et ista datur et ad rē, sed p̄s- supponit obligationem personę, vt vendidisti mihi librum, vel lo- casti mihi domum, tu mihi obli- garis ex cōtractu, licet agam ad rem, scilicet, librum vel domum. Actionum alie sunt particulares, a-

lia vniuersales. Particulares di- cuntur quæ dantur ad res parti- culares, vel singulares, non autē ad id quod est vniuersum vel ge- nerale, vt si peto vestem, & ago rei vindicatione, vel alia actione particulari, seu peto decem quæ tibi mutuati. Harum autem a- ctionum aliæ dicuntur reales, vt quia competunt ad rem, & non dicunt personam obligatam. Ali- quæ verò dicuntur personales, quia non ad rem, sed in perso- nam diriguntur, vt si ago ex em- pto, vel actione ex mutuo, dico enim personam obligatā, & non rem nec pecuniā, perse que re la- tius vt institui. de actio. in princ. Actiones vniuersales (dicit In- nocen. in c. conquerente. de offi. ordina.) sunt quatuor, quæ dēs cōpetunt pro hereditate ratiū, cuius nomine comprehenditur vniuersum ius defuncti. l. nihil a- liud. ff. de verborum signific. Sūt autem istæ, petitio hereditatis; familiæ erciseunde; actio ex te- stamento, quæ datur pro here- ditate ex trebelliano restituenda; & actio ex empto quæ datur quo- ties tota hereditas emittitur, & licet ibi dicat. Innoc. quod sunt quatuor intellige de illis de quib. iura faciunt mentionem aperte, sed multæ aliæ possunt dici vni- uersales ad similitudinem ha- tum quatuor, vt quando peti- tur villa seu castrum, vt sentit idem Innocen. in capit. cum ad sedem. de restitut. spoliat. & cla- rius per Bar. in l. ij. ff. de ead. Item quando petitur ecclesia cum

pertinentiis suis, ut est gloss. in c. significantibus. de libel. oblat. & Innocen. in d. ca. cum ad sedem. & in capit. eam te. de rescrip. Vel dic melius secundum Barto. in d. l. j. ff. de eden. quod actio vniuersalis potest intelligi quando datur ad aliquid quod de sua significatione multa in se vniuersaliter continet, siue sit vniuersitas iuris, ut hereditas vel bonor. possessi. & similia. siue sit vniuersitas facti, ut peculium. Id quo tñ dicendum est, ut l. iij. ff. de pecul. Actio verò generalis ex eo dicitur i dicto cap. cōquerente: quia competit ad id quod sub se continet plura capitula, non tamen vniuersum, ut est actio negotiorum gestorū, tutelæ & c. Nā multa potuit habere defunctus, quæ non peruenerunt ad filium, sed continet sub se multa capitula ut administrationem frumenti, vini olei, & similia, secus autem si ex se & ex proprio significato non continet plura seu vniuersitatem, tunc enim licet petantur plura bona, non tamen dicitur petitio vniuersalis vel generalis. vide Panorm. in dicto cap. significantibus. nu. 18.

Actionum xij. Species enumerat gloss. in §. sunt præterea. Instit. de actioni. quibus adde, actio num alias esset natiuas, alias datiuas. Natiuæ sunt quæ habent materiam sufficiētem præ-existentem, à qua oriuntur. Datiuæ verò quæ eiusmodi materia carent, quod declarat Bart. in l. iuris gentium. §. j. ff. de pact.

præterea actiones quædam criminales sunt, quædam ciuiles, de quibus infra in verbo, iudicia priuata.

Actiones ciuiles quæ sunt, & quæ require in Sepecu. titu. de actione. §. postremo. Et nota quod quandoque distinguitur actio ciuilis contra criminalem, & tunc idem est, quod actio intentata pro aliquo interesse.

Quandoque distinguitur contra prætoriam, & tunc idem est quod actio descendens ex aliqua parte iuris ciuilis, veluti l. senatusconsulto, constitutionibus Imperatorum, secundum gl. Instit. de perp. & temp. actio. in ptin. Præterea autem dicitur, ut infra actiones prætoriz.

Actiones ex cōtractu, sunt de actionibus in personam, instit. de actio. §. j. quæ nascuntur ex pacto siue obligatio surgit ex re, ut condictio certi, de numerata pecunia, condictio certitudinaria, condictio ob causam, actio commodatii, depositi, pignoratia, de quibus omnibus suo loco dicemus, siue etiam consurgit obligatio ex verbis, sicut in actione ex stipulatu, quando res incerta in stipulationibus deducta est, Siue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus condictio odio defidiz datur in eū qui cum spe future numeratōis scribit se debere ei nō est numeratū. Numeratōe autē nō secuta itra biēniū nō repetit chirographū. Et ē itroducta & exclusa exceptioe nō numeratæ pecuniæ, cū minimè cogatur

gatur solvere quod scripsit se habere & non habuit. Siue etiam oriatur obligatio ex consensu, veluti empti, venditi, locati, conducti, pro socio, mandati, præscriptis verbis, & actio constituta pecuniæ, nec non actio in factum de iureiur. Et de his actionibus in propriis locis secundum ordinem patebit. Et istæ sunt species actionum in personam, quæ oriuntur ex contractu siue re, verbis, literis aut consensu obligatio oriatur, de quibus vide ff. de action. & oblig. l. j. & ij. & instit. de oblig. §. j. cum §. & titu. sequen. vsque ad tit. de obligat. quæ ex quasi contractu nascuntur.

Actiones ex quasi contractu sunt de actionibus in personam. institut. de actio paragrapho j. cum ibi nota. quæ neq; ex pacto, neque ex maleficio oriuntur, sed tamen maiorem habent cõuenientiã & afinityatem cum pactis, quàm cum maleficiis. De his actionibus videndum ff. de action. & obligatio. l. ex maleficiis. §. si quis absentis & paragrapho sequent. & institut. de obligatio quæ ex quasi contra nasc. & de singulis exposuimus nominatim supra suis locis.

Actiones vel obligationes ex maleficio sunt actiones in personam. institut. de actio § primo, cum ibi notatis. Quibus delicta hominum coercetur, & publicæ utilitatis interest. ff. de fideiussor. l. si à reo. §. fina. & ff. ad legem Aquiliam. lita vulneratus cum similib. ut est cõdictio rei furtive, actio arborum furtice sarum. actio furti, actio vi bo-

norum raptorum, actio legis Aquiliæ actio iniuriarum, quod metus causa, de dolo, actio serui corrupti, actio rerum amotarum, cõdictio ob turpem causam, interdictum unde vi, interdictum quod vi aut clã, interdictum de libero homine exhibendo, de vxore ducenda, de liberis exhibendis, interdictum quorum legatorum, interdictum prohibitorium, ne quid in flumine ripave publica, interdictum de itinere actu que priuato. De quibus omnibus regre i litera L, loco suo.

Actiones vel obligationes ex quasi maleficio sunt actiones in personam, institut. de action. §. j. quæ neque ad pacta accedunt, neque ad maleficia, sunt tamen similiores maleficiis quàm pactis: ut actio in factum aduersus iudicem qui litis suæ facit. & actio in factum de eiectione & effusis. Et actio in factum de dolo & furto eorum qui ministerium cautionum, aut stabulariorum, aut nauem exercent. ff. de actio. & obligatio. l. ex maleficiis. §. si iudex. vsque ad finem. & institut. de obligat. quæ ex quasi maleficio nascuntur per totum.

Actiones hereditariæ dicuntur quæ transeunt ad heredes, vel contra heredes secundum Azonem. Item quæ ab heredibus incipiunt vel contra heredes. ff. de action. & obligatio hereditariarum. Ut autem plene sciat quæ transeunt ad heredes, vel non, distingue, aut nascitur actio ex maleficio, vel quasi, aut ex contractu vel quasi, prout persequitur Azo in Sum. eo. titu. & secundum Placem in Sum. sua, eo titu.

Hæ actiões cōpetunt his qui succedūt in ius, & nō his qui succedūt in rē, vt donatarij vel legatarij

Actiões interrogatoriæ ad quid intentantur olim, vide gloss. in in rubr. ff. de interrog. act.

Actiões mixtæ dicuntur actio familiaris eriscunde, actio cōmuni diuidendo, & finium regendorū. §. quz dā. institut. de actio. At quare appellentur mixtæ, & quid differat ab actionib. in rā scriptis declarat ibi Ias. & in §. j. eodē tit.

Actiões personales in rē scriptæ oriuntur ex contractu vel quasi, ex maleficio vel quasi, sicut & mere personales, sed quia committat possessores rerū instar realium, ideo in rē scriptæ appellatæ sūt. Quæ sint hæ actiões, docet Accur. i. l. i. §. est autē. ff. ad exhi.

Actiões præiudiciales in rē esse dicuntur per quas quæritur, an quis liber sit, an libertus, & de partu agnoscendo, vt in §. præiudiciales. institut. de actio. Sed illa per quam quæritur, an aliquis sit liber partim civilem causam obtinet, partim prætoriam. Civilem autem secundum formam dominij: quia in ea di recte agitur, & prætoriam secundum formam & modum perendi, quia tuum à teipso non ab alio petis possessore. Ceteræ verò duæ formam capiunt ex prætorij iurisdictione, & in rem dicuntur esse ad instar actiōnū de seruitute, quia in hac de in re patronatus in re, in illa de proprietatis iure agitur. Præiudiciales autem dicuntur, quia que

madmodum exceptiones actionibus opponuntur, & ante primam quæstionem terminantur. Si autem quis quæ rat quare non exceptiones, sed actiones dicantur, illa potest esse causa, quia non est exceptio nisi sit actionis exclusio. Hæc verò præiudiciales nullam actionem excludunt, sed non competere dicuntur, & ideo actiones dicuntur & non exceptiones. Præiudiciales actiones pro tanto dici possunt, quia in ipsis tractat de magno iudicio vel quæ quæstioni motæ iudicat, vt agis contra me & aliquid petis, oppono tibi quæstionē status dicendo quod es filius meus, vel seruus in potestate mea constitutus, aut libertus: & sic de consimilibus: & præiudicabit actioni tuæ contra me motæ. Sunt & aliæ in rem actiones in quibus non de dño, sed de iure pignoris agitur vt Seruiana & quasi Seruiana. Require loco suo.

Actiões prætorix quæ sunt, & quot, require in Specu. titul. de actio. seu petit. propo. §. postremo. Dicuntur autem prætorix secundum Azonem, quia à Præatore sunt inductæ, vt institut. de act. in Sum. secundum eundem Actor est qui agit & pulsat alium, rem aliquam ab ipso petens in iudicio. ff. de iudic. l. in tribus. & ff. finium regundo. l. iudicium. Nam in communibus iudicijs quæritur quis actor sit. Est ergo ille qui suo nomine agit vel qui constituitur ad agendum vel defendendum causas

uniuersitatis vel alterius : ff. q
 cuiusque vniuersi. l. item eorum.
 §. decuriones. Vel dicitur qui cō
 stituitur à tutore vel curatore
 ante litem contesta. C. de procu.
 l. neque tutores, C. de act. à tuto
 seu curat o. dan in rubr. & in ni
 gro, dictus ex eo, quòd tutoris
 vel curatoris personam agat. Nō
 nunquam actor ponitur pro vil
 lico, quem vulgo factorem à faci
 endo appellamus. l. legata ff. de
 legat. j. vnde seruus actor in §.
 pœna. insti. de iniu. interdum
 etiam sumitur pro eo, qui aliena
 bona aministra. l. cum alicuit. de
 neg. gest.

Actuaræ naues, quæ remis agun
 tur. l. ij. ff. de capti. Bud. in l. j. de
 exerci. actio.

Actuarij sunt notarij, à quibus acta
 scribuntur.

Actus est quædam seruitus qua is
 cui ea debetur, habet ius quod
 potest perficere in quo sibi hæc
 seruitus debetur non solum am
 bulare per se, sed etiam iumentum
 & quadrigā secum ducere ff. de
 serui. rust. præd. l. j. ver. actus. & l.
 inter actum. & instit. eo titul. §. a
 ctu. Aliter capitur actus pro o
 peratione. l. heredes in fin. ff. de
 testa. & l. duos. de duobus reis.

Actus legitimi dicuntur omnes
 quæcumque iuris scripti parte
 inuenti iuris autem scripti par
 tes sunt sex, videlicet lex, ple
 biscita, senatusconsulta, decre
 ta principum, responsa pruden
 tium, & magistratum edicta,
 vt insti. de iure nar. gē. & ciui. §.
 cōstat. & l. ius autē. ff. de iusti. &

iur, vide de hac materia Dynum
 i regula, act. de regu. iur. i. sexto.

De A ante D.

Ad præpositio composita cum di
 ctionibus à consonante incipi
 entibus, mutat d. in consonantē
 quæ sequitur : id quod omnes
 qui de orthographia scribunt, an
 notauere : vt accurro, qd̄ ex ad
 & curro componitur, affligo ex
 ad & fligo. In Pandectis, tamen
 quas Florentini ex præda Pisana
 in archiuo adseruant, semper re
 periuntur præpositiones integræ
 & antiquos obseruasse ex nu
 mismatis & monumentis litera
 rum marmoribus incisis, etiam
 hodie videmus. Itaque in codici
 bus illis archetypis non legitur
 ex ortographorum ratione, ac
 cresco, affero, affinis, agnatus,
 appono, arrogo, ascribo, assen
 tio, assideo, assiduus, astringo, &
 huiusmodi, sed ad cresco, adfero
 adfinis, adnatus, adpono, adro
 go, adscribo, adsideo, adsiduo, ad
 stringo, hoc est, præpositione inte
 gra. Hæc nanque omnia & simi
 lia (tamen si non mutant sēsū) re
 tinenda est tamē antiquorū libro
 rū maiestas, in libris maximè le
 gū, qui quo sunt vetustiores, eò
 habentur maiotis auctoritatis.
 Nā si quis per regulas artis grā
 maticæ conaretur talia castiga
 re, nō minus peccaret quā si pro
 repetūd arū, & finium regundo
 rū, & de familia eriscunda, & de
 communi diuidendo contende
 ret : scribendum esse repetēda
 darum, & finium regendorum,
 & fami

& familia eriscenda, & commune diuidendum, & regulæ quæ traduntur à Grammaticis de formatione verborum id fieri debere præcipiãt. Apud antiquos nãq; gerundia & participia futuri idus, à verbis terciæ & quartæ cõiugationis inclinata in vndus nõ in endus desinabant. Plautus in ipso statim initio Amphitruonis: *Vt vos in vobris voltis mercedoniis emũdis vendũdisque, p emendis & vendendis.* Permañit tamen hæc declinãdi forma in hoc verbo eo, is, & ab eo compositis, vt eundi eundo eundum, adeundus a, um, prætereundus, a, um. Dicimus quoque præesse quempiam iuri dicundo potius, quàm præesse iuri dicendo.

Ad ponitur pro iuxta. ff. de seruit. vrba. præd. l. quidã Hyberus. Bar. in l. militis codicillis ff. de test. mili. Item pro cõtra l. commissã. de publican. Aliquãdo significat post. l. qui duos. de manu. test. vtrum autem faciat modũ an cõditione: docet Bart. in l. quibus. §. Terminus. de cond. & demon. De hac dictione nõt. Archi. de re scriptis. si gratiose. lib. vj. & lxxviii. dist. presbyter. Et quomodo differant ad, & in, vide ff. de iniur. l. itẽ apud Labeonẽ. §. cõuertiũ. qd nota pro statutis dicentib. quod aliquid fiat ad domum, vel in domo,

Adã nouissimus, id est Christus, vt in clem. de sum. Trinit. c. j.

Addicio, is, xi°, pro eo quod est adiudico simpliciter accipitur, vt Cice. in Offic. addictus morti di

xit p̄ adiudicatus. Et Horatius i. arte. Nullius addictus iurare i verba magistri. Aliquãdo etiã iuenitur pro eo quod est vendõ, vt apud Martialem. Addixi Labienæ tres agellos, pro addixisti. hoc est vendidisti. Gellius quoque li. 10. Liberos vrberari addicique iusserunt ei, cui furatũ est. Et est vnũ ex verbis tribus quæ Prætori accommodantur, de quibus intellexit Ouid, in 1. Fastorũ scribens. Ille ne fastus erit per quem tria verba silentur Fastus erit per quem iure licebit agi.

Erit igitur tunc addicere ex venditione aliquid alicui adiudicare. Apud Iuriscõsultos lib. xxvij. Dig. ti. 2. est, de in diẽ adiectione pro eo quod esse debuit de diẽ i diem adiectione, quem errorem primus omnium deprehendit, agnouitq; Laurentius Valla. Verbũ quoq; ipsũ nihilominus corruptum cum aliis in locis, tum i eodem titulo legitur, adicio videlicet pro addico, vt i l. ij. ff. eo. his verbis. Quoties fundus i diẽ adiecitur. Et ibidem, res in diem adiecta sit: pro addicitur, & adiecta sit, quod in emendationibus libris reperias. Itẽ lib. xxxv. Dig. ti. de fideicom. liber. sæpe legitur adicio & adiectio in eadẽ significatione, sed corrupte pro addico & addictio. in l. 4. ff. eodem.

Ant. Nebr.

Addico, ex ad, & dico, componitur, & est vendere per licitationem, hoc est in venditione publica, vbi alius

- bi alius alio maius pretium pollicetur, vt sibi potiùs quàm alteri venalia addicantur. Accipitur tamen & pro simpliciter vendere, vt in l. qui fundum. §. procurator. ff. pro emp. quãdoq; pro cogere. l. actuarij. de errog. milit. an necnon pro iudicare seu damnare. leg. addictos. C. de appellacionibus & dicitur in diem additio generaliter: quando venditori rem hoc pacto, quod si aliquis in diem meliorem conditionem attulerit, sit tibi inempta. Et dicitur melior conditio offerri si aliquid pretio sit additum, vel maturior solutio aut facilius afferatur, vel locus oportunior soluendo pretio adiiciatur, & sic de alijs, & vt in tit. ff. de in diem adiec. & ibi per Azonem.
- Additamentum** est quod pristinis bonis postea accedit. ff. de administrat. tutor. l. quoties. §. constat & C. in quib. cau. hab. l. fin. & de curat. fur. l. fin. §. tali itaque.
- Adducor**, id est moueor. de fideicommiss. lib. l. quidã in testamẽto. §. fi.
- Adeo**, id est, intantum, media correpta, vt de rescri. cum adeo.
- A Deo** datus est nomẽ Dauid Prophetæ, qui datus fuit à Deo ad liberationem Israël.
- Adempta legata** dicim⁹ illa. q̄ testator adimit legatario, cui primò legauerit, mutata. j. sua volũtate.
- Adept⁹**, id est affecut⁹ cũ oĩ iure de concess. præb. c. ne captandẽ. li. vj.
- Adaratio** dicitur quasi æris præstatio, inde adarata prædia dicebãtur, ex quib. çs, seu pecunia præstatur, vt habetur C. de collat. do. l. vnic. lib. x. Nã adærare est ad pretiũ redigere, siue pretio æstimare. Adesse aliquando exponitur pro abesse, causa euitandẽ contrarietatis. Bart. in l. quoties. C. de digni. lib. xij.
- Adesse** nõ dicuntur q̄ casualiter ad sunt. Bar. i l. quæritũ. §. fi. de le. iij.
- Adhærentes** dicuntur hi qui sponte sunt eiusdem volũtatis, cuius est princeps. c. ad apostolicã. de re iud. in vj.
- Adhærentia** facit esse eiusdem status eum, qui adheret, & eum cui adhæretur. not. Cardina. in cle. j. de relig. dom. vbi loquitur de adhærentia.
- Adhibere**, id est, cõuocare, seu citare, vt ff. de adoptio. l. nam ita. aliquando, id est præstare, ff. qui satisf. cog. l. dedie. §. j. aliquando id est reiterare. j. q. vij per illicitam. aliquando id est, recipere seu admittere. ff. de testib. l. j. aliquando exponitur, id est habere. ff. de offic. pro consul. l. nec quicquam. §. obseruare.
- Adiacentes**, id est, cõfines, in auth. de sanct. episc. §. si autem.
- Adiectiuũ** appositum iter duo substantiua quid importat, vide Bar. in l. cum filio in fi. ff. de le. j. & si duo adiectiua adiiciãt vni substantiino, an requiratur vtriusq; cõcursus. Bart. o. in l. qui concubinã in princ. ff. de le. iij. vide Albe. in suo dictio. in verb. adiectiuum.
- Adigere**, id est compellere. ff. de in ius voc. l. adoptiuum.
- Adimatur**, id est pro non dato habetur. ff. de ademp. lib. l. vna.

- Ad instantiã, ista dictiones sonant, sicut diceretur, 'ad petitionẽ seu preces talis, vide Fely. in c. cum M. Ferrar. vers. not. ij. de constit.
- Ad instar, de hac dictione vide C. vñ vis. si de possessione. & de epi. & cler. l. omnia priuilegia. de exet. cito. l. vlti. ff. de publ. l. cum qui. §. publici ana. C. de lib. exhib. l. si ad instar. & de sponsa. c. ij. & de præbend. c. dudum. circa fin. lib. vj.
- Adire hæreditatem, nihil aliud est, quã velle eam habere. Nam adire nõ tam facti est, quam animi, imo in nuda & sola volũtate consistit. Nam hoc animo debet esse vt velit esse heres. §. fina. vbi vide, institut. de hæred. qualit. & differ.
- Aditus domus est anterior pars, siue introitus. ff. de vsufu. l. equissimum. §. sed si ædium.
- Adiudicare, vide abiudicare.
- Adiutor idem est quod actor. insti. de cura. §. fin. & ff. de tuel. l. solet. quandoque pro scriuario ponitur. C. de numera. l. nulli. libro duodecimo.
- Adiutor laborum, id est ordo. C. de offic. magi. offi. l. j.
- Adinicula dicuntur vehementia indicia. ca. cum dilectus. de success. ab intesta. aliter accipiuntur. in l. j. ff. si vsufu. pet. & l. ij. C. de constit. pec.
- Administrator, qui res alterius administrat: vnde administratores reipu. quod recte Accurs. declarat in rub. C. de admini. reipub. lib. xij. at administratores serui dicuntur qui ministrant domino in mēsa, secundum Alciat. in cõ.
- de verbor. signific. in lege.
- Admittere, est recipere, vt ff. de ino. test. l. Papinianus. §. si quis impuberi. Quandoque significat delinquere. l. i. p. i. ff. de decurionib.
- Admodum, id est, valde, penultima correpta. ff. quod cuiusque vniuer. l. j. in princ. aliquando profertur accẽtu acuto, & tũc exponitur admodum, id est necessitatem, de vsufu. l. itẽ si fund. i. fi.
- Adnotare, id est reprehendere. ff. sol. matr. l. si verò. §. de viro. & de lega. ij. l. debitor. aliquando ponitur pro notare. ff. de inof. testa. l. cum mater.
- Adnotatio dicitur, quæ fit proprio motu principis, vt not. C. de pala. sac. lat. l. non aliter. Vel adnotatio est rescriptam principis, paucis adhibitis factum. C. de sacrosanct. eccles. l. iubemus. Quandoque dicitur adnotatio actus, qui sine testibus expeditur. C. de proba. l. instrumẽta. in glos. j. aliquando adnotatio est scriptura facta propria manu principis. C. de precib. imper. offer. l. j.
- Adolescẽs propriè dicitur quis quãdo excessit pubertatẽ. tex. in l. aurelio. §. j. ff. de liber. lega.
- Adoptio est gratuita quãdam electio, qua quis aliquem sibi elegit in filium, & hoc faciunt plerunque hi qui filios habere non possunt ad ipsorum solatium. Et talis qui sic recipitur in filium, dicitur adoptiuus. Et ille qui sic eũ adoptat, dicitur adoptiuus pater. Et quæ sit differentia inter adoptionem & arrogationem: vide infra arrogare. & insti. de adop. in

dop. in princ.

Adoptivus filius est, quem aliquis adoptat, vel accepit datum à patre. Et e contra pater adoptivus est, qui filium adoptat. instir. de adoptio. §. j. & ij.

Adpromissor appellatur qui promissioni alterius accedit, hoc est fideiussor. l. v. §. satis acceptio. de verb. oblig.

Ad quid, id est quare, de censit. peruenit, vel qua de causa.

Adrogare, & adrogatio, adoptare & adoptatio sine adoptio differunt, autore Gellio. lib. 5. c. 19. Noct. atti. vbi ex æquo distinguit adrogationem ab adoptione, nec alteram sub altera cadere putat. Eius verba sunt: Cum in alienam familiam, inque liberorum locum extranei sumunt, aut per Prætorē id fit, aut per populum. Quod per Prætorē fit, adoptio dicitur, quæ per populum, adrogatio: adoptantur autem cum à parente in cuius potestate sunt, tertia emancipatione in iure cedunt, atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio est, vindicatur: adrogantur ij, qui cum sui iuris sint, in alienam sese potestatem tradunt, eiusque rei ipsi autores sunt. Et subdit: Adrogari non potest qui iam vesticeps, id est, cum ad annum duodevigesimum peruenit. Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitus, per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hæc sunt, Velitis, iubeatis Quirites, ut L. Valerius L. Titio tam lege iureque; filius sibi fiat, quam si ex

eo patre matreque familiæ eius natus esset, utque ei vitæ necisque in eum potestas fieret, uti patiendo filio est. Hæc ita uti dixi, ita vos Quirites rogo. Modestinus verò lib. 1. Dig. tit. de ado. l. j, adrogationem ab adoptione eo differre putat, quod species distat à suo genere. Adoptionis, inquit, nomen generale est. In duas autem species diuiditur, quarum altera adoptio similiter dicitur, altera adrogatio, quasi velit dicere, adoptio duas habet species, quarum altera nomine caret, & ex doctrina Arist. nomine generis appellatur: altera vero est adrogatio. Accursius adrogationem dicit appellari non quod populus rogaretur, ut scribit Gellius, sed quod adoptator interrogatur an velit eum quem adoptat sibi iustum filium esse, ex eo fortasse deceptus, quod legitur libro primo Institutionum. ritu. de adoptio: adrogationem, fieri solitam Imperatoris auctoritate, quia lege regia populus ei, & in eum omne imperium factum, & potestatem concessit. l. i. ff. de constit. prin. Quod si ita est, non adoptator sed Imperator, qui in locum populi successit, in huiusmodi adrogationibus faciendis rogandus est. Aduena dicitur eo quod aliunde adueniat, secundum Isidorum lib. x. ætimol. Aduena dicitur quasi incola. l. pupillus §. aduena. ff. de ver. signifi. differunt tamen, ut ibi Alcian. annotavit, si quidem incola fixæ pedem domicilioque constituit, aduena non. Vnde traditum est populi appellatione non aduenas.

- nas, sed incolas tantum cōtineri, vt tradit Fel. in c. Rodulp. de resc.
- Aduentitium peculium**, vide infra in ver. peculium.
- Aduerbiū** quandoque resoluitur in suum nomen, & relatiuū quod, & verbum est, vt de acquirenda possessio. l. 1. §. sed furiosus. Vtrū aut aduerbiū iducat cōditionē an modū, plene Bar. il. 1. d. cō. & de.
- Aduersaria dicta** sunt quę raptim & tūultuariē scribuntur, ne, scilicet, memorię excidāt, vt deinde plenius diligentiusque cum vacauerit rescribantur.
- Aduersarius** plerunq; sumitur pro eo, quod aduersus nos litigat, aliquādo tñ ponitur p̄ eius procuratore vel aduocato. vt ff. de calu. l. 1. §. 2. sed aduersarius principalis est inimicus. extra, vt lit. non cōte. c. accedens. el. 2.
- Aduersus**, id est, contra. l. non solum §. si. de iniu.
- Adulatio** est blandus sermo. 1; distin. c. vlt. ff. si quis ali. test. proh. l. vl. Item adulari dicitur quis trib. modis. gl. in c. vnum, in fi. in ver. adulari. 2 §. distinct.
- Adulter** dicitur qui alterius nuptias violat.
- Adulterari rationes** dixit Iuriscō. in l. 1. de ser. corrup. id est, cōturbari vel falso describi.
- Adulterina scientia** dicitur falsa, vt in proz. Dig. §. discipuli gigitur. & adulterina moneta j. falsa. C. de fals. mone. l. 2.
- Adulterium** est illicitus coitus cum vxore spōsive aliena perpetratus. Et dicitur adulterium, quasi transitus ad alterius thorum, vel ad alterum. Illud certē non est adulterium quo maritus alicuius aliam solutā cognouit, idem & si coniugatam, nam & tunc non iudicatur adulterium, quia ab vxore discedit scilicet quia cognita est vxor alterius. Inter aduiterium autem, & stuprum hoc interest, quod adulterium proprie in nupta committitur, stuprum in vidua, vel virgine, seu qualibet alia muliere, quę corpore quęstum non faciat. Item & in puero. l. inter stuprum. de verb. sig. & l. inter §. stuprum. de adulte. Item secundum Lud. de Rom. pro adulterio statutę sunt quatuor pœnæ de iure hodierno, prima est, separatio thori, secunda est pœna detrusionis in monasteriū, vt ibi lachrymis lauet peccatū, quod est pudor fateri, tertia est, quod sciuntur in pannis & cappillis ante & retro, quarta est, excommunicatio, licet pœna adulterij de iure ciuili sit pœna capitis, vt ff. ad l. iul. de adult. l. quāuis coercendę, scilicet C. eo. Paduę est pœna lx. ducatorū, & hoc in viro, sed in muliere est pœna detrusionis in claustrum, vt not. in l. manci C. de ser. fug.
- Adulterina res** dicitur quę non est legitima, sed supposititia, vnde filij adulterini dicti, ex adulterio concepti. Hinc adulterinę literę apud Apuleium lib. quarto de asino aureo, & adulterina clauis apud Salustium, & adulterina signa vocat Festus Pomp. lib. 1. quę sunt alienis annulis facta. Ipse quoque annulus quo signa impi

imprimuntur, adulterinus dici potest. vt li. xlviii. ff. tit. ad le. Cor. de falsis l. lege Corneli. vbi Modestinus ait, Qui signum adulterinum fecerit, vel exculpsit. Aphricanus quoque in eodē tit. l. si quis. Quod si testamentū, inquit, adulterinum non esset. In eodem quoque quadragesimo octauo libro, tit. ad legem Iul. pecu. l. sacrilegij. Vlpianus ait, Non videntur adulterinam monetam exercuisse. Antoni. Nebris.

Adulterinus dicitur qui de adulterio cōceptus, seu genitus est, vnde adulterina moneta vel sigillū dicitur falsa moneta, vel falsum sigillum, ad instar veræ vel veri facta sigillum.

Adultus dicitur, qui xxv. annū cōpleuit, vel qui à 14. annis vsq; vigesimo quinto, procedit. Nā adolere in vno significato est crescere, in alio cremare vel vrere. Et adolecens dicitur tribus modis, vt no. Arch. 27. q. x. ff. 8. alligant.

Aduocatus est qui alterius nomine quasi legatus, seu patrenus vocatur, qui in forētib; seu extraneis negotijs præeminētib; præbet litigantib; suum patrociniū, cuius pretiū honorariū vocatur, sub antiquo nomine, & inde venit verbū aduocare quod est postulare p̄ opponente, & desideriū eius coram iudice exponere, & patrociniū in causa præstare. Et proprie appellatione aduocatorum qui contineantur, vide l. j. §. aduocatos. de va. & extraor. cogn.

Aduocatus fisci dicitur qui patroci-

nium præstat in causa fisci.

De A ante I, vide infra, in litera I.

De A ante E.

Aedicula pro parua æde, hoc est, tēplo paruo accipitur. Nā ædes, is, in numero singulari semper accipitur pro tēplo, vnde semper adiungitur illi cui Deo sacra est atq; dedicata, vt ædes Iouis, ædes Castoris, ædes cōcordiæ. Dicitur quoq; ædes sacra. Aedes, diū, in numero multitudinis significat domum priuatā caretq; numero singulari, ab æde igitur sacra fit ædicula, pro alicuius Dei tēplo paruo, vt Plin. li. 35. Supra ædiculā, inq̄t, iuuentutis: hoc est, Deæ p̄fidiis iuuentæ ætatis. Iuriscō. li. 47. Digest. tit. ad legē iuliam peculatus. l. sacrilegij. Qui ædiculas, inquit, icustoditas tētauerit. Quod si ædiculæ nō essent sacre, tētare illas nō esset sacrilegiū, atq; ex cōsequenti ad legem peculatus nō pertineret crimen. Ant. Nebris.

Æstimo, as, pro eo quod est taxare accipitur, verbū frequens in iure, scribiturq; per æ diphthongū, qđ ab ære, & time, quod est pretiū, cōponitur. Sic quoq; in Archetypis illis Florētinorū Pādestis sepe scriptū reperitur, neq; scribēdū extimo, as, id qđ in libris recentiorib; legitur. Hinc est apud antiquos p̄cna æstimata, ab ære, inquit Festus libr. 1. quia æstimauerunt eam ære ouem decus-

Vocab. iur. d. se

se, id est decem assib. bouē cētusse
id est, cētū assib. Hinc rurſus fit est
mator, & estimatio, estimator, &
& timatorius. vt Vlpia l. xix. di-
gest. tit. de estim. act. Nebr.

De Ante F.

Affatim, id est, generaliter, vel abū-
dāter, & sic est media breuis; sed
media longa, id est, facundē. Vn-
de si dicas affatim, tunc significa-
bis abundē affatim dicens, fa-
cundē significabis: vt habetur in
c. vnico. §. cunctos de reli. dom.
li. 6. in gl. affatim.

Affatus. i. rescripta quæ tardē con-
ceduntur per Imperatorem. C. de
epif. aud. l. 3. i gl. C. de diuers. res-
crip. l. sacri affatus.

Afficere tria significat. Vnde afficit,
affirmat, punit, cupit, hæc tria si-
gnat. Itē dicitur affectus nō suf-
ficat, nisi sequatur effectus, vbi ex
necessitate opus est factu, vt ca.
vlt. de spons. & de eo qui mit. in
pos. c. 1.

Afficere lucro, est lucrum afferre. de
diuor. l. si filia. ff.

Affectus penes vulgare Lumbardo-
rum, & Tuscanorum secundum
Petrum de Sam. & Abb. dicitur
cessus qui datur ratione prædiorum
n conductorum, prout vide-
tur velle in Spec. de loca. & con-
du. para. sequitur. in princip. in-
de affectare, & est locare ad fictū
& ad firmum, vt in c. Pisanis. de
resti. spol.

Affidare, id est, fidem dare alicui su-
per aliquo facto, capitulo super
eo. 2. de test. & ibi Ab. in 1. nota.
vide tex. in c. si in verbo & se af-
fidatam. de cogn. spiri.

Affinis est qui habet consanguineā
alterius in vxorem, vel econtra
quæ habet consanguineum alte-
rius in inaritum.

Adde quod aliquando affines vō-
camus consanguinitate coniun-
ctos. l. si mulier. de donat. iter vir.
& vxor. & similiter affinitatē cō-
sanguinitatem. c. hæc salubriter.
35. q. 8. Et tradunt Arch. Io. And.
& Dominic. in capitulo primo. de
sponsal. libro sexto.

Affinitas est proximitas personarū
ex coitu proueniens, omni carēs
parentela, & hoc de iure canoni-
co, & sic contrahitur affinitas, tã
per coitum legitimum, quàm per
fornicarium. Similiter dicit Gos-
fred. affinitas est attinētia perso-
narum ex copula proueniens. Nã
quando vir carnaliter coniungi-
tur vxori, omnes consanguinei
vxoris efficiuntur affines viro, &
econtra, sed inter cognatos vtri-
usque nulla nascitur attinentia,
de consangu. & affin. c. quod su-
per his, & impedit matrimoniū
cōtrahendū. Dicuntur autē affi-
nes quasi ad alterius fines acce-
dentes, vel affines quasi propin-
qui, vel ex eo quod duæ cognatio-
nes quæ inter se diuersæ sunt
propter nuptias vel coitum co-
pulantur: & alter ad alterius co-
gnationis finem accedit, secun-
dum Hostien. Sed secundum
leges affinitas est regularitas
personarum ex nuptijs con-
iunctarum, omni carens paren-
tela, vt C. de nupt. l. liberi. Et ta-
men secundum gl. l. contrahitur
etiam affinitas per concubinam.

vt xxxv. quæst. ij. cap. incest. & ibi not. & ff. de concubi. l. j. Etiam per coitum incestuosum vel fornicariū, vt in c. discretionem. & c. ruz. de eo qui cognouit consang. v. xoris suæ. & xxxv. quæstio. ij. nec eam. alij tamen reputant absurdum, quod tale vinculum legitimū oriatur ex coitu damnato, cum ex nuptijs proueniat. ff. de grad. l. non facile. §. affines. & §. sciendum. Oritur tamen publicæ honestatis iustitia secundū Goffre. in tit. de eo qui cognouit cōsan. vx. suæ. Vbi dicit etiam q̄ affinitas per fornicarium coitum contracta non dirimit matrimonium, sed exactionem debiti interdicit, vt in dicto c. discretionem. Quot sunt autem genera affinitatis, & qualiter ipsa genera affinitatis insurgunt: item vsque ad quem gradum in singulis generib. prohibeatur: vide plenius per Hosti. in Summa, eodem tit.

Affirmatio exponitur quandoque per negatiuā, vt in c. licet. de test. vbi dicitur, in ore duorū vel triū, scilicet & nō paucorū, q̄nq; eōuerso, vt distinctio. j. c. ij. vbi dicit, trāsire per agrū alienū fas est, ius non est: iure aut naturæ oīa sunt cōmunia c. quo iure. viij. dist. adde q̄ affirmatiua prægnans parit negatiuā, scđm Bart. in l. fin. C. de here. inst. Itē adde q̄ affirmatiuē deponētib. plus creditur quā negatiuē ff. de arbitri. l. diem pferre. §. si plures. & ibi gl. & not. etiā per Ioannē And. c. j. rescrip. lib. vj.

Affligere, p̄ afficere. l. ij. C. de le. Aql.

Affluere, id est, affluentia habere. C.

de metal. & met. l. j. lib. xj.

De A ante G.

Agapez, distinct. xlij. si quis, dicitur tu conuiuium pauperum.

Agaso dicitur custos, equorū, propriè tamen dicitur custos vel pastor asinorum, iuxta illud, asinorum pastor agaso: habetur l. agaso. ff. si quadr. paupe. fe. dic.

Agentes in reb. sunt illi, quib. cura euectionum mandatur, & erant olim plures diuersè diuisi p̄ certos numeros, & quilibet numerus habebat præpositū. C. de offi. magist. l. j. & tales dicebantur principes. de prin. ag. in reb.

Ager appellatur area, vel campus in rure, vel locus, scilicet vacuus, q̄ sine villa est, vt in l. age. ff. de verbo. signifi. sed ager cum ædificio appellatur fundus vel prædiū urbanū: & ager nudus vel area nuda sine ædificio dicitur rusticum prædium, vel ager rusticus.

Ager assignatus siue limitatus appellabatur qui certis limitib. inter veteranos diuidebatur. l. in agris de acq. rer. dom.

Ager Dominic⁹, est ordo monachorum nigrorum. in cle. ne in agro. de stat. re. & vide ibi no. p̄ Io. An.

Ager emphyteuticus, hoc est, i emphyteusim datus.

Ager vectigalis, respice infra, vectigalis.

Agelli, parui agri, extra, de pecul. cleric. c. vltimo.

Agere est generale ad omnia quæ fiunt tā re, quā verbis, tā inter viuos, quā i vltima voluntate. l. labeo. de verb. signifi. Nā faciē

- testamentum dicitur agere sicut & emens, vendens, locās, &c. Sed gerere comprehendit tantum illud quod fit re, & non verbis, & sic faciēs testamentum non dicitur gerere. ff. de verb. signific. l. verba contraxerunt.
- Agere plerunq; sumitur pro eo quod est iudicio persequi, vt agere furti, agere interdicto, hoc est actionē furti, vel interdictum intentare. Agi quoq; animalia dicuntur l. ferri. de verbo signific.
- Aggeres dicuntur munitiones quæ fiunt iuxta ripā fluminis, ne flumen excrefcens fluat per limites, & sic in rubr. de Nili ag. nō rūp. Bart. in l. fi de immu. nemi. conced. lib. x. Cod.
- Aggregetur, exponē, vt C. vbi quis de curia. cond. l. j. in fi.
- Agitata res dicitur perfecta, extrā de offic. deleg. cum super.
- Agitator, id est auriga. C. de malefic. l. vlt. aliquando dicitur agitator equorum vel aliorum animaliu. ff. de his qui not. infa. l. athletas. in princ. quādoq; agitator, id est aduocatus qui causas agit. C. de de aduoc. filc. l. j. aliquando, id est discussor, vt extrā de testib. cum à nobis.
- Agitatores, inquit Alcia in l. ij. C. de specta. li. xj. erant antigæ, qui in Circensib. ludis curuli certamine se exercebant.
- Agmen aliquando dicitur multitudine militū, vt C. de Iustinia. Cod. cō. circa princ. Aliquādo dicitur officiu. C. de adu. diu. l. pen. in gl.
- Agnati dicuntur filij post testamentū primum nascentes, quandoq; significat agnatum fieri. l. qui in adoptionem. de adopt.
- Agnati dicuntur, qui per virilis sexus lineam cōiuncti sunt in consanguinitate, ideò sic dicti, quòd accedunt, & quasi adnascuntur pro natis, dum. l. desunt.
- Agnus, pro fœtu ovis, dictio græca est, significatq; purū siue castū, dictusq; est agnus quod ea sit hostia pura & immaculata. Varro tamen de lingua latina, agnū putat ab eo dictum, quod sit pecori agnatus. Paulus libro trigesimo secundo Digestorum, qui est de legatis tertius. l. cum quæreretur, agni, inquit, legati quatenus viderentur, quidam aiebant agnū sex tantum mēsum esse. Sed eos legatos qui minores essent anniculis. Hinc pelles agnina dictæ, vt apud Vlpianum li. xxxij. Digestorum, de auro & argento legato. l. vestis. Pelles, inquit, caprina & agnina. Nebriss.
- Agnominatio idem est quod agnomen: quandoque etiam dicitur fœdus coniugale.
- Agnoscere exponitur, id est, reddere. ff. de here. vendit. l. 2. §. si quid publici, aliquando pro acceptare: vnde agnoscere bonorum possessionem, & similia.
- Agnus dicitur dūtaxat sex mensū, agniculus est minor. l. cū quæreretur. l. legatis. §. fi. de lega. 3.
- Agon est certamen. l. vnic. C. de expen. lud. lib. xj. Inde agonista, qui pugnat vel certat.
- Agon agonis Græcè, est labor latine, quia, qui laborat agit. Vnde Christus dicitur fuisse in agone. inde

inde agri & fundi agonotheici, qui dabantur certatib. in agone, vel cū agone, id est, labore, vt C. de fund. patron. fil. fi. libro xj.

Agon tetraetericus in l. Septitia. de polli. pro ludis qui quarto quoq; anno instaurantur. Bud.

Agonothetæ sunt principes ludi, vt vt ff. de pollici. l. Septitia.

Agonotheta interpretatur certaminis dispositor, & est qui certatib. proponit præmium quod datur victori. Hiero pri. in Iouianū libro. Proponit agonotheses præmium, inuitat ad cursum. Idem ad Lucinium Baticum, Non est inuidus agonotheta noster, nec alteri palmā, alteri parat ignominia. Modestinus li. 50. Dig. de pollicita. l. Septitia. agone, inquit, constituo trietericū, & sequitur, agonotheta & præfecto ipsi certamini viro meo. Accurs. agonotheta legit, nō minus falso interpretamēto quā falsa lectiōe.

Agonothesia, agonothetarum, munus l. si filia. §. Neratius. ff. fa mil. esciscun.

Agraria lex, quæ de agrorum terminis lata est.

Agricola dicitur quasi agrum vel agros colens: & est nomen cōmune ad omnes agricolas. Sed nomina specialia agricolarū sunt illa, quia agricolarū quidā sunt ascriptitij, quidā censiti, alij perpetui, alij coloni conditionales, alij inquilini, alij originarij, alij simpliciter coloni nuncupantur, de quib. omnibus infra locis suis dicitur.

Agricolæ & censiti prout quidam

dicunt sunt duo nomina substantiua per endiadim figuram cōpulata, vt sit sensus de agricolis & censitis. i. de agricolis censitis, quasi censualibus, & habetur simile. ff. de tut. l. prima, vbi dicitur quod tutela est, vis & potestas, & exponitur, id est violenta potestas, ita exponatur agricolæ & censiti, id est, agricolæ censuales. Dicuntur autem quasi censib. ascripti, & constituuntur eo modo quo ascriptitij. Veruntamen inter censitum & ascriptitium est differentia, sed nō certa. Quidā dicūt q̄ censitus sit ille qui nascitur ex ascriptitio. Alij dicunt q̄ illa sit differentia, quia censitus est ille q̄ rei certę annuatim præstandæ obligatus est. Ascriptitius autem est obligatus ad rem incertam puta ad tertiā vel quartā partem fructuum ex fundo prouenientium. Aliquando tamen etiā censitus capitur largē, vt etiā ascriptitium comprehendat.

Agricolæ perpetui vocabantur illi qui validi erāt in corpore miseramq; inertiam simulantes, & ea quæ veris miseris erant assignata ad sustentationē ex publico percipienda diminuentes, quos proditor studiosus etiā diligens detegens ad perpetuum colonatū rededit si erant liberi. Si verō serui qui talia fingebant, dominus eis carebat, & proditori assignabantur, licet quidā, dicant q̄ hoc sit correctum per authenticam de quæstore, alij tamen dicunt q̄ non. De alijs speciebus & differentijs agricolarū inuenies loco

suo super verbo, ascriptitius & colonus.

Agrimensor est qui agros mensurat & metitur, & fines per debitam mensuram distinguit, dictus quasi agros metiens: & alibi vocatur libripens, qui si dolose falsum fecerit, vel fines male distinxerit, tenetur actione in factum, vide de hoc de præcip. c. quia indicante, in gloss. agrimensoris.

Agripinensis Colonia, ciuitas est Germaniæ inferioris siue Galliæ Belgicæ, autor Ptolemæus. Tempestate nostra Colonia appellatur, de qua Paulus lib. vltimo dig. tit. de censib. l. vlti. in Germania inferiori Agrippinenses iuris Italici sunt.

Agrippinenses populi Germaniæ inferioris. l. finali de censib.

De A ante L.

Alæ in exercitu, quarum meminit Vlpianus in l. ij. de ijs, qui notantur infam. sunt equi tum ordines, qui circa legiones dextra leuaque; tamquam alæ in auxilium corporibus locantur.

Alba est vestis sacra. Est & nomen oppidi. vñ Virgilius primo Aeneid.

Albanique patres, & c.

Et dicitur vrbs alba: vestitur presbyter alba, secundum Ioannem Andræam, in clementina, ne in agro. de statu monachorum.

Albergariæ sunt census seu pactiones quæ debentur pro comestionibus. de hoc per gl. in capitulo præterea. de iure patronatus.

Albargariæ sunt procurationes quas certæ villæ debent dominis suis

ad eas venientibus. de rescript. c. ad audientiam.

Album tabula erat, in qua iudicum nomina scribebantur, quod leucoma Græcis dicitur, vt est apud Iulium Pollucem, Plin. in proœm. nat. histor. Quid te iudicem facis? cum hanc operam cōdicere, non eras in hoc albo. Suetonius in Claudio Cæsare, Iudicum inquit, albo erasit. Idem in Domitiano. Equitum Romanum erasit iudicum albo. Seneca lib. 5. Epist. Turpes infamesque; etiã ad album se deturbant. exceptiones. Vlpian. lib. iij. ad edictum, cuius verba transcribuntur in secundum lib. Dig. tit. de eden. l. j. Eum, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduersarium suum ad album, & demonstrat, quid dictaturus est. Sic enim in Pandect. Florentinorum prototypis legitur, non ad alium. Quo in loco Accur. multa hæsitacione se ipsum atque alios torquet. Deprehendit hunc errorem primus omnium atque monstrauit Angelus Politianus, cui sæpe data fuit copia inspiciendi libros illos.

Album prætoris est quædam tabula dealbata quæ ponebatur in curia vel in turri prætoris in loco communi, in quo scribebantur, & ponebantur nomina vocatorum ad iudicium, & ad cuius instantiam quilibet citatus esset. Et ibi etiã proponebantur statuta, & edicta prætoris in grossa litera, ita quod ab omnibus legi possent. Et erat certa poena contra illum qui debebat istud album, quod modo est sublatum. De hoc in clementin. j. de iudic.